

Travmaya Duyarlı Okul Programı

Theirworld

Öğretmenlerin, okul psikolojik danışmanlarının ve okul çalışanlarının, dezavantajlı ve travmaya maruz kalmış çocukları destekleyebilmelerini sağlayan ve onları güçlendiren kanıtlanmış bir model

2019

Travmaya Duyarli Okul Programi

Theirworld

© Bu rapor Travmaya Duyarlı Okul Programı kapsamında Maya Vakfı tarafından hazırlanmıştır. Tüm hakları Maya Vakfı'na aittir. Bu yayının herhangi bir bölümü Maya Vakfı'nın izni olmadan hiçbir elektronik veya mekanik formatta ve araçla (kayıt, bilgi depolama vb.) çoğaltılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

İçindekiler

Giriş / 6

Travmaya Duyarlı Okul Programı'nın Hazırlanması / 7

İhtiyaçlar: Travmanın Çocukların Eğitim Sürecine Etkisi / 8

**Travmaya Duyarlı Yaklaşımla Öğretmen ve Okul Psikolojik
Danışmanı Eğitimi / 9**

Değerlendirme ve Bulgular / 13

Ölçme ve Değerlendirme / 15

Öneriler / 17

EK - Travmaya Duyarlı Okul Değerlendirme Raporu / 19

Giriş

Dünyada her sene yaklaşık 250 milyon çocuk silahlı çatışmadan etkilenmektedir. 75 milyon çocuğun ise eğitimi, felaketler ve çatışmalar nedeniyle sekteye uğramaktadır. Dünyada insani yardım kuruluşlarının yüzde üçten azı eğitim konusunda çalışmakta ve daha da azı okullarda travmaya duyarlı yaklaşım konusunu ele almaktadır. Yeni bir ülkeye gitmek zorunda kalan, yerlerinden edilmiş çocuklar sıklıkla ciddi acil durumlar, şiddet, aile bireylerinin kaybı ve diğer travmatik yaşantıları deneyimlemektedir.

Travma, çocukların davranışlarını ve akademik performanslarını etkilemekte ve eğer üzerinde durulmazsa diğer çocuklar için de öğrenme ortamını uygunsuz hale getirmektedir. Travmadan etkilenmiş çocukların psikolojik iyilik halini desteklemeyi içeren nitelikli eğitim programları, çocukların genel yaşam kalitelerini, öğrenme süreçlerini ve okul ortamını olumlu yönde etkilemektedir.

Travmanın çocukların öğrenme becerileri üzerinde doğrudan, hızlı ve çok büyük bir etkisi olabileceği bilinmesine rağmen, bu konu mültecilere ev sahipliği yapan topluluklarda, eğitim alanında yeterli düzeyde ele alınmamaktadır. Geleneksel öğretme yöntemleri, savaş ve travma mağduru çocukların öğrenme süreçlerini desteklemek konusunda oldukça yetersiz kalmaktadır. Travmadan etkilenen mülteci çocukların, yerel topluluklara adapte olabilmelerinin sağlanması ve ihtiyaçlarının karşılanması için eğitim sisteminin uzun vadeli desteklenmesi ve finansman sağlanması gerekmektedir.

Travmadan etkilenen çocuklar ve akranları için eğitim ve öğrenme ortamlarını geliştirmek amacıyla tasarlanmış olan Travmaya Duyarlı Okul Programı, Theirworld tarafından desteklenmiş ve 2017-2018 yılları arasında Maya Vakfı ve Milli Eğitim Bakanlığı işbirliği ile, pilot bir çalışma olarak uygulanmıştır. Model, geçici koruma statüsü altında bulunan Suriyeli çocukların okullardaki psikolojik iyilik haline odaklanarak, daha güvenli ve besleyici ortamlarda yetişmelerine yardımcı olmak için okul yetkililerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Bu rapor, mevcut verileri kullanarak Travmaya Duyarlı Okul modelini ölçeklendirmek ve uygulamak için pilot çalışmanın sonuçlarını olası çözüm ve önerilerle birlikte özetlemektedir.

Travmaya Duyarlı Okul Programı'nın Hazırlanması

Türkiye şu anda %44'ü 18 yaşın altında 3.6 milyon geçici koruma statüsü altında bulunan Suriyeli'ye ev sahipliği yapmaktadır. Suriyeli aileler savaşın yarattığı dehşetten kaçarken, çocuklarının en azından daha güvenli bir yerde olacağını düşünmüş olabilirler; ancak çatışmalara tanık olmak ve göç yolculuğu birçok ergen ve çocuğu travmatize etmiştir. Yüz binlerce travmatize çocuk ülkemizde eğitime başladığında, birçok öğretmen travmanın sınıf ve okul ortamında nasıl yaşantılanacağını, kendini nasıl göstereceğini ve bu konuya nasıl yaklaşacağını bilmiyordu. Türkiye'nin 2017 yılında aldığı, tüm Suriyeli çocukları devlet okulu sistemine önümüzdeki üç yıl içinde adapte edilmesi kararı, Suriyeli çocuklara destek olabilmeleri için okul yetkililerine, özellikle öğretmenlere ve okul psikolojik danışmanlarına beceri kazandırılmasını ve eğitim verilmesini daha da önemli bir hale getirmiştir.

Aile, öğretmen ve çocuk arasındaki destekleyici bağın çocukları çatışmanın olumsuz etkilerinden koruduğu bilinmektedir¹. Bu nedenle Theirworld ve Maya Vakfı, öğretmenlerin, okul psikolojik danışmanlarının ve okul yöneticilerinin, çocukların travmatik deneyimlerini sağlıklı bir şekilde yönetebilmesi yönündeki eğitim ve becerilere sahip olmasının, gerekliliğine ve önemine inanmaktadır.

Theirworld'ün desteğiyle Maya Vakfı, öğretmenlerin bir çocuğun eğitiminde üstlendiği belirleyici rolün bilinci ile, Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yaparak, travmanın öğrenme sürecine ve psikolojik iyilik haline olumsuz etkisini ele alan öğretmen eğitimlerini içeren Travmaya Duyarlı Okul Programını geliştirdi.

Program travmatize olmuş çocukları belirlemeyi, ihtiyacı olan çocuklara ek destek sağlamak ile birlikte, öğretmen ve okul psikolojik danışmanlarına yönelik eğitimler uygulamayı amaçlamaktadır. Travmaya Duyarlı Okul Programı, mevcut eğitim sistemine adapte edilebilen ve mülteci öğrencilerin eğitim süreçlerine yönelik uygulanan diğer programlara göre daha düşük maliyetli ve yüksek etkili bir programdır.

Programın etkisini gören Milli Eğitim Bakanlığı, projeyi 2018-2019 akademik yılında yedi ek ilde uygulamayı kabul etmiş; böylece diğer hükümetlere, ulusal ve uluslararası kuruluşlara ve uygulama ortaklarına Türkiye'de ve göçmen barındıran diğer bölgelerde programın uygulanması için cesaret verici bir sinyal vermiştir.

Bu rapor programın öğretmen eğitimi kısmını sunmaktadır. Rapor ayrıca, Travmaya Duyarlı Okul Programının diğer bölgelerde uygulanması ve yaygınlaşması konusunda Suriyeli ve diğer mülteci çocuklarla çalışan kişilere ve kurumlara rehberlik sağlamaktadır.

¹ C Panter-Brick, M Grimon, M Eggerman (2014) 'Caregiver-child mental health: a prospective study in conflict and refugee settings', J Child Psychol Psychiatry 55(4): 313-27

ÖNEMLİ NOT:

Pilot çalışma İstanbul Gedik Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nden Doktor Öğretim Üyesi Dilek Çelik tarafından değerlendirilmiştir.

- Öğretmen eğitimi sonrası, Öğretmenlerin %96.1'i eğitimin travmayı anlama konusunda bilgilerini ve becerilerini arttırdığını bildirmiştir.
- Her 10 öğretmenden 9'u göçmen çocuklara daha besleyici bir eğitim ortamı sağlama konusunda güçlendiğini hissettiğini belirtmiştir.

İhtiyaçlar: Travmanın Çocukların Eğitim Sürecine Etkisi

Türkiye'deki geçici koruma statüsü altındaki çocuklar, Türk akranlarına kıyasla psikolojik problemler yaşama konusunda daha yüksek risk grubundadırlar. Bu çocukların travmatik deneyimleri ve psikolojik problemleriyle ilgili yakın zamanda yapılan bir çalışma göstermiştir ki:

- Çocukların %79'u aile üyelerinin ölümüne tanık olmuş;
- Çocukların %60'ı bir aile üyesinin fiziksel yaralanmasına ya da vurulmasına tanık olmuş;
- Çocukların %30'u şiddete (yaralanma, vurulma) maruz kalmıştır.

Çocukların neredeyse yarısı diğer çocuklardan on kat fazla travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) semptomları göstermektedir. Ayrıca, öğrencilerin %44'ü depresyon semptomları göstermektedir. Bu çocukların neredeyse dörtte biri kollarında ve bacaklarında günlük psikosomatik ağrılar yaşamakta ve beş çocuktan yaklaşık biri günlük olarak baş ağrısı deneyimlemektedir.² Çocukluk travması, çocukların gelişim ve öğrenme süreçlerini doğrudan ve uzun süreli olarak önemli derecede etkilemektedir.

Bu öğrencilerin travmatik çocukluk deneyimleri akademik ya da sosyal yaşamda saldırganlık, okula devamsızlık, depresyon, dikkat eksikliği, kaygı, içe dönüklük ve bilişsel gelişimdeki gecikmeler gibi birçok yolla kendini gösterir.³ Öğrenme süreci ve hafıza da sıklıkla etkilenir ve bu etki akademik başarıya olumsuz yönde yansır.⁴ Ayrıca çalışmalar göstermiştir ki, Suriyeli çocuklar Türk akranlarından daha düşük akademik performans göstermekte ve travmanın etkisi nedeniyle daha çok okul bırakma davranışı sergilemektedir.⁵

² Sirin, Selcuk & Rogers-Sirin, Lauren. (2015). The Educational and Mental Health Needs of Syrian Refugee Children.

³ Veltman, M. W., & Browne, K. D. (2001). Three Decades of Child Maltreatment Research. Trauma, Violence, & Abuse, 2(3), 215-239. doi:10.1177/1524838001002003002

⁴ Cole, S. F., Eisner, A., Gregory, M., & Ristuccia, J. (2013). Helping traumatized children learn. Boston, MA: Massachusetts Advocates for Children.

⁵ Şirin & Şirin, 2015

Travmaya Duyarlı Yaklaşımla Öğretmen ve Okul Psikolojik Danışmanı Eğitimi

Theirworld ve Maya Vakfı öğretmenlerin ve okul yönetiminin travmatize olmuş çocukları destekleme konusundaki rolüne odaklanmaktadır. Travmaya Duyarlı Okul Programı, öğretmenleri ve okul psikolojik danışmanlarını travmatik stresi yönetme konusunda güçlendirmekte, okul topluluğunun diğer üyelerini desteklemekte, ilgili eğitim ve becerileri sağlama konusunda yardımcı olmaktadır. Suriyeli çocukların kendi potansiyellerine ulaşmalarına yardımcı olmuş ve travmanın müdahale edilmediği takdirde kalıcı izler bırakacak birtakım etkilerine yönelik çalışmalar yapmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı'yla imzalanan protokole bağlı olarak, 2017/2018 akademik yılında, Travmaya Duyarlı Okul Programı'nı uygulamak amacıyla, en fazla sayıda travmatize olmuş çocuk ve Suriyeli öğrenci popülasyonuna sahip, İstanbul'da dört ilçede çalışılmıştır. Başarıyla tamamlanan program, Maya Vakfı tarafından 2018/2019 akademik yılında Relief International ve Concern Worldwide işbirlikleri ile kapsamı genişletilerek İstanbul ve Türkiye'nin güneydoğusunda ve Suriye sınırında bulunan Şanlıurfa ilinde yürütülmüştür. Maya Vakfı, toplamda 1.055 öğretmeni ve okul psikolojik danışmanını eğiterek, 235 ebeveyne olumlu ebeveynlik dersleri sağlayarak ve yaklaşık 5.000 çocukla psikososyal destek çalışmaları ve grup aktiviteleri düzenleyerek 20 farklı okulla çalışma imkanı bulmuştur.

Travmaya duyarlı okullarda, öğretmenler, okul psikolojik danışmanları ve veliler dahil olmak üzere, çocukla temas eden tüm yetişkinler, travmatik stresten etkilenen çocukları saptamak ve ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla uzmanlar tarafından çocuk ruh sağlığı konusunda bilgilendirilmiştir. Travmaya duyarlı okullar, öğrencilere yönelik davranış beklentilerini ve farklı davranış biçimlerini yeniden düzenlemeye ve zarar görmüş ilişkileri onarmaya odaklanmaktadır.

Uygulama: Öğretmen Eğitimi

Maya Vakfı tarafından tasarlanan öğretmen eğitimi, öğretmenler arasında "Çocukları yapabildiğinde iyi yaparlar" bilincini yaratmaya ve çocuğun desteğe ihtiyaç duyduğu durumlarda, öğretmenlerin, çocukların hangi becerilere, ortamlara ve ilişkilere ihtiyacı olduğunu fark etmeleri gerekliliğine odaklanmaktadır. Öğretmen eğitimi kapsamında, öğretmenler travmanın yaygın etkilerini öğrenir; travma semptomları hakkında bilgi alır ve semptomatik davranışlar sergileyen çocukların ihtiyaçlarına cevap verirken doğru yönlendirme yapabilmeleri konusunda bilinçlendirilir. Ayrıca, öğretmenlere ve okul yöneticilerine stresli durumlarda öğrencilere net ve anlaşılır iletişim kanalları ile yaklaşımları konusunda rehberlik sağlanır.

Öğretmen eğitimi altı saatlik iki modül olarak tasarlanmıştır. Eğitim, mevcut eğitim sistemine entegre edilebilir ve eğitim-öğretim yılı boyunca uygulanabilir. İlk modül, öğretmenlerin travmayı ve travmanın öğrenme süreçlerine etkisini anlama konusunda, teorik bir zemin üzerine tasarlanmıştır. Bu temel eğitim, öğretmenlere travmayı temel düzeyde anlatmayı amaçlar. Böylece öğretmenler, travmanın çeşitli göstergelerini, nedenlerini, kısa ve uzun vadeli etkilerini anlamanın yanı sıra, travmaya duyarlı bir okul yaklaşımının çocukların iyileşme sürecine etkisini daha iyi benimsemektedir.

MODÜL 1 (3 saat)	KONULAR
Travma Tanımı	Sanat terapisi temelli yaklaşım ile travmaya giriş yapılır. Travmanın tanımı ve günlük hayatta gözlemlenen etkilerinden bahsedilir. Katılımcıların kendi deneyimleri üzerinden konu tartışmaya açılır.
Travmanın Beyne ve Öğrenme Sürecine Etkisi	Travmatik deneyimin biyolojik ve fiziksel etkileri ele alınır. Travmanın etkilerinin eğitim ve öğretim sürecine olumsuz etkileri tartışılır. Öğretmenler sınıf içi gözlemlerini aktarır.
Travma Göstergeleri	Travma göstergelerinin, günlük hayatta ve okul ortamında çocukların davranışlarına nasıl yansiyabileceği nasıl gözlemlenebileceği ele alınır.
Travmaya Duyarlı Yaklaşım	Travmaya duyarlı yaklaşımın olumlu etkileri açıklanır ve tartışılır.
Savaş ve Göç Travması	Savaş ve sonrasındaki göç nedeniyle oluşan travma ve bu travmanın çocuk ve aile üzerindeki etkisi değerlendirilir.
Çocuk İhmali ve İstismarı	Çocuk ihmal ve istismar vakası ile karşılaşıldığında oluşan travma ve çocuklar üzerindeki etkileri açıklanır. Çocuk ihmal veya istismarıyla karşılaştığında, öğretmenlerin ve okul yönetiminin rolleri ve sorumlulukları ele alınır. Çocuk ihmal ve istismar vakalarının yasal süreci ile ilgili genel bilgi verilir.
Kayıp ve Yas	Kayıp ve yasin yarattığı travmanın çocuklar ve aileleri üzerindeki etkilerine değinilir. Kayıp ve yas deneyimi olan çocuklara yaklaşım konusunda bilgilendirme yapılır.

İkinci modül; öğretmenler için, pozitif disiplin, sınıf yönetimi gibi konulara değinirken, sürekliliği olan, açık ve sakin iletişimin önemini vurgular.

İKİNCİ MODÜL (3 saat)	KONULAR
Travmatik Deneyimi Olan Çocuklarla Sınıf İçi Disiplin Sağlama	Öğretmenlere, sınıfta travmatik deneyimi olan öğrencilere yönelik olumlu disiplin yöntemleri uygulama hakkında bilgi ve teknikler öğretilir.
Travmatik Deneyimi Olan Çocuklarla Sınıfta Olumsuz Davranış Yönetimi	Öğretmenlere, sınıfta travmatik deneyimi olan öğrencilere yönelik olumlu disiplin yöntemleri uygulama hakkında bilgi ve teknikler öğretilir. Öğretmenlerin gözlemleri ve deneyimleri tartışılır. Öğretmenlere uygulamalı süpervizyon yolu ile, vakalar üzerinden çözüm önerileri sunulur.
Travmatik Deneyimi Olan Çocuklarla Sınıf Yönetimi	Sınıf yönetimi ve öğretmenlerin deneyimine ilişkin vaka tartışması yapılır ve öğretmenler desteklenir. Travmatik deneyimi olan çocukların yer aldığı sınıfların yönetimi hakkında bilgi verilir.
Travmatik Deneyimi Olan Çocuklarla Sınıfta Psikososyal Destek Aktiviteleri	Sınıfta nefes egzersizleri, kas gevşetme egzersizleri gibi temel psikososyal destek aktiviteleri gösterilir.
Akran Zorbalığa Önleme Çalışmaları	Akran zorbalığına karşı alınabilecek önlemler tartışılır.

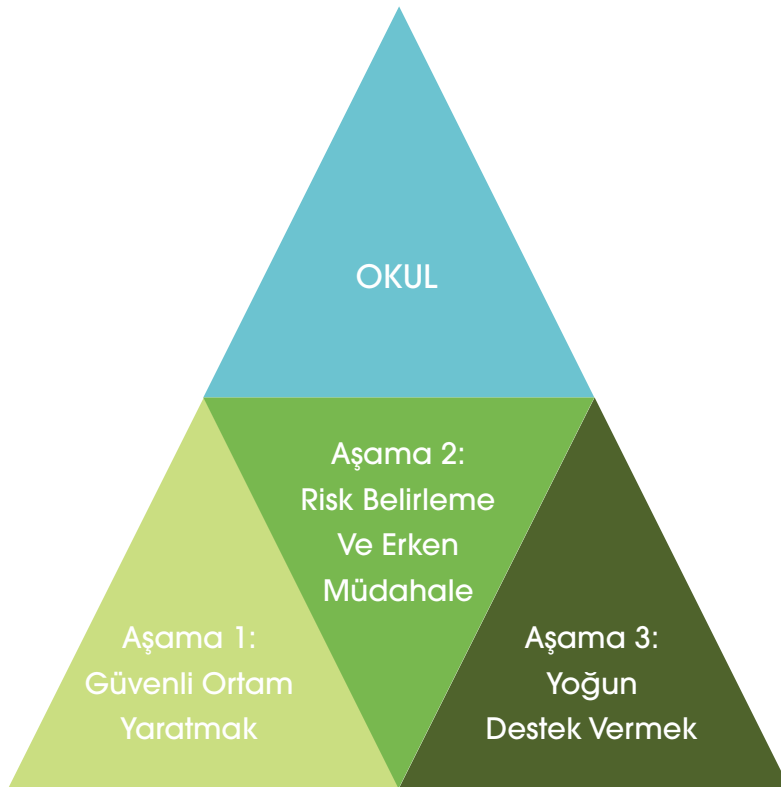
Maya Vakfı, ayrıca 22 okul psikolojik danışmanını, travmatize olmuş çocukları nasıl en iyi şekilde destekleyebilecekleri konusunda eğitmiştir. Okul psikolojik danışmanları, her biri dört saatlik iki modülden oluşan toplam sekiz saatlik eğitime katılmıştır.

Okul psikolojik danışmanı eğitimleri, sınıf öğretmenlerinin aldığı eğitimi desteklemek amacıyla tasarlanmıştır. Okul psikolojik danışmanlarının sınıf öğretmenlerini travmatik deneyimi olan çocukları desteklemeye yönelik uygulanan okul içi aktiviteler konusunda doğru ve sağlıklı yöntemlerle desteklemesi beklenmektedir.

Okul psikolojik danışmanlarına ve sınıf öğretmenlerine verilen eğitim birbirini tamamlamaktadır. Hem öğretmenlere hem de okul psikolojik danışmanlarına temel travma bilgileri, sınıfta travma semptomlarının gözlemlenmesi, travmatik deneyime sahip çocukları desteklemek için sınıflarda uygulanabilecek etkinlikler, travmatize olmuş çocuklarla sınıf yönetimi, pozitif disiplin yöntemlerinin uygulanması ve öz bakım konularında eğitim verilmiştir. Okul psikolojik danışmanı eğitimlerinde ayrıca, çocuklarla görüşme ve travmatik deneyimleri olan çocuklar için müdahale tekniklerinin uygulanmasına ilişkin ilave modüller de sağlanmıştır.

Travmaya Duyarlı Okul Programı

Maya Vakfı tarafından yürütülen Travmaya Duyarlı Okul Programı, çocuğu merkeze alarak, bütüncül bir bakış açısı ile yürütülmüştür. Program, travmaya maruz kalmış öğrencilere destek sağlanması konusunda okulların benimsemesi gereken yaklaşımları bir araya getiren bir program olup, bileşenleri aşağıdaki gibidir:

Figür 1: Üç Aşamalı Travmaya Duyarlı Okul Modeli

1. Adım: Öğretmenlere ve okul psikolojik danışmanlarına yönelik eğitimlerle güvenli bir okul ortamı sağlayarak öğrenciyi desteklemek

Bu adım, okul yönetimini ve öğretmenleri desteklemek ve tüm öğrencilere güvenli bir ortam sağlamak için gereken eğitim ve bilgileri içerir. Öğretmenlere ve okul psikolojik danışmanlarına yönelik eğitim, travmatize olmuş çocuklar için güvenli bir okul ortamı yaratmak için gerekli anlayışı kazandırmak amacıyla tasarlanmıştır. Bu adım, Maya Vakfı tarafından sağlanan ilk müdahaledir.

2. Adım: Risk altındaki çocukların belirlenmesi ve erken müdahale

İkinci adımın amacı, çocukların bireysel ihtiyaçlarını ve onların travmatik deneyimlerden nasıl etkilendiğini anlamaktır. Bu adım travma semptomlarının taranmasını ve grup çalışmalarını içerir. Maya Vakfı'nın geliştirdiği Travmaya Duyarlı Okul Programı kapsamında, velilerin izni doğrultusunda, öğretmen eğitimi sonrası öğretmenler tarafından doldurulan bir ölçek sayesinde travmatik deneyime sahip çocuklar belirlenir. Öğretmenlerin yönlendirmesiyle, travmatik deneyime sahip çocuklar, Maya Vakfı'nın klinik psikologları tarafından yürütülen sekiz haftalık psikososyal destek atölyelerine dahil edilir. Bu atölyeler travma sonrası stres semptomlarını azaltmayı ve çocukların dayanıklılıklarını artırmayı amaçlar.

3. Adım: Yoğun destek yöntemleri ve travmaya duyarlı müdahalelerin uygulanması

Tarama sonrasında, travma sonrası stres belirtileri gösteren çocuklar içinden daha fazla destek alması gerektiği düşünülenler, Maya Vakfı Çocuk Merkezi'nde yürütülen terapi seanslarına yönlendirilir. Bu çocuklara yoğun destek verilerek baş etme becerilerinin güçlendirilmesi sağlanmaktadır.

Değerlendirme ve Bulgular

İstanbul Gedik Üniversitesi ile yapılan çalışma ile, anketler ve derinlemesine görüşmelerden oluşan, ön test ve son test içeren karma yöntem araştırması yapılmıştır. Değerlendirmeler ve diğer veriler 63 sınıf öğretmeni ve okul psikolojik danışmanından toplanmıştır. Ayrıca, öğretmenlerin sınıf yönetimi, travmayla baş etme, öz bakım ve travma konularında eğitim öncesindeki bilgilerini değerlendirmek, ihtiyaçlarını ve zorlandıkları alanları anlamak için yedi adet derinlemesine görüşme yapılmıştır.

Eğitim Öncesi Değerlendirme Sonuçları: Mültecilere Ev Sahipliği Yapan Okullarda Neler Oluyor?⁶

Eğitim uygulanmasından önce, ihtiyaçları daha iyi anlamak için okullar ve öğretmenler hakkında bilgi toplamaya odaklanan bir değerlendirme yapılmıştır. Ön değerlendirme bulguları şu şekildedir:

⁶ Daha detaylı bilgi, raporun sonundaki EK kısmında bulunabilir.

Çocukların İhtiyaçları

• Sınıflarındaki Suriyeli öğrenci sayısının artması nedeniyle, öğretmenlerin travmatik stres deneyimleyen çocuklar için ek destek hizmetlerinin gerekliliğini belirtme eğilimleri daha yüksektir.

“Tabii ki diğerleri ile aralarında bir fark var çünkü onların savaş tecrübesi var. Örneğin, fiziksel şiddet savaş tecrübesi olan çocuklar arasında yaygın.” (Öğretmen – Eğitim Öncesi)

“Ya bir uç noktadalar ya da diğer uç noktada. Biri çok ürkek, her şeyden korkuyor; sesindeki hafif bir artış, o çocuğu mahvediyor. Duygusal çöküşü hemen görebiliyorsun. Ancak şiddete eğilimli daha fazla çocuk var. Kendilerini ifade etmek için arkadaşlarına kolayca vurabiliyorlar. Tekmeler, tokatlar çok yaygın.” (Öğretmen – Eğitim Öncesi)

• Suriyeli ve Türk öğrenciler arasında travmatik deneyimler, yalnızca savaş ve göç nedeniyle değil; aynı zamanda dezavantajlı bölgelerde yaşama, çocuk istismarı ve ihmali nedeniyle de oldukça yaygındır.

- Savaş ve göç travması, en sık karşılaşılan travmatik deneyimdir (ankete katılan öğrencilerin %19'u). Bunu duygusal istismar (%9,5) ve dezavantajlı bir bölgede yaşamak (%8,7) izlemektedir.
- Çocuklar, travmanın etkilerini davranışsal semptomlarla sınıf içerisinde göstermektedir. En yaygın semptomlar öğrenme güçlüğü ve öfke yönetimindeki zorluklardır.

Öğretmenlerin Çocukların İhtiyaçlarını Karşılama Konusundaki Yeterlilikleri

- Öğretmenlerin çoğu, eğitim alanındaki çalışmalarına rağmen, travmatik deneyimleri olan çocuklarla iletişim, psikolojik ihtiyaçlarına cevap verme ve onlara yardımcı olma konularında kendilerini yetkin ve yeterli hissetmemektedir.
- Birçok öğretmen davranışsal ve duygusal problemleri olan ve travma öyküsüne sahip çocuklarla sınıf yönetimi konusunda zorlanmaktadır.
- Öğretmenler iş stresi nedeniyle öfke yönetimi konusunda problemleri olduğunu belirtmişlerdir.
- Öğretmenler, geçici koruma statüsündeki öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamak ve onlara destek olmak amacıyla sağlanan psikolojik danışmanlık hizmetlerinde yetersiz sayıda uzman olduğunu düşünmektedir.
- Öğretmenler, ihtiyaç sahibi öğrencilere ayırdıkları birebir zamanı ve sınıfın geneline ayırdıkları zamanı dengelemekte zorluk yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Genel olarak, öğretmenler travmatik stres yaşayan öğrencilere ek destek sağlamak istemektedir. Bununla birlikte, zaman yetersizliği, eğitim ve bilgi eksikliği gibi engeller öğretmenleri kısıtlamaktadır. Eğitim öncesi değerlendirmede verilen cevaplar, öğretmenlerin travmatize olmuş çocukları desteklemek için becerilerini geliştirmeye istekli olduklarını göstermektedir. Ayrıca, öğretmenler çeşitli psikolojik problemler ve travmalar deneyimleyen öğrencilerin özel ihtiyaçlarına cevap vermek için ne zamanları ne de gerekli bilgi ve becerileri olduğunu düşünmektedir.

Eğitim Sonrası Değerlendirme: Eğitim Öğretmenler ve Öğrencilere Neler Kazandırdı?

Eğitim sonrası uygulanan değerlendirme araçları, eğitimin etkinliğini anlamak ve eğitimin travmaya duyarlı yaklaşımı artırıp artırmadığını görmek için kullanılmıştır. Son değerlendirme bulgular şu şekildedir:

- Katılımcıların çoğu, eğitimden önce travmanın ne olduğu hakkında genel bir fikir sahibi olduklarını belirtmiş olsalar da **eğitimin travma konusundaki farkındalıklarını ve duyarlılıklarını arttırdığını vurgulamışlardır.**
- Katılımcılar ayrıca travmanın çocuklar üzerindeki etkisiyle ilgili bilgilerini gözden geçirme ve düzeltme şansı yakaladıklarını da belirtmişlerdir.

“Bu eğitim sonucunda yanlış bir şey yaptığımı fark ettim. Örneğin, sınıf kurallarını ihlal ettiği için çocuklara ara vermemek gibi çok fazla ceza veriyordum; ama bu cezaları vermekten vazgeçtim. Çünkü çocukların sınıfa enerjilerini boşaltıp girmeleri gerektiğini öğrendim.” (Öğretmen – Eğitim Sonrası)

- Öğretmenlerin ve okul psikolojik danışmanlarının %89’u, uygulamalı sınıf içi aktiviteleri içeren kanıta dayalı ve kısa süreli psikososyal destek programlarını yararlı bulunduğunu ifade etmiştir.

“Grup çalışmasına katılan çocuklar daha fazla yumuşadılar ve onlarla çalışmak daha kolay oldu.” Üzgün ve iletişim kurmakta güçlük çeken bazı öğrenciler vardı. Grup çalışmalarından sonra daha iyimser olmaya ve diğer öğrencilerle iletişim kurmaya başladılar.” (Öğretmen – Eğitim Sonrası)

- Eğitimden sonra, öğretmenlerin **%96,1’i eğitimin, bilgi ve yetkinliklerini arttırdığını, %89,32’si ise eğitimden sonra kendilerini güçlenmiş hissettiğini** belirtmiştir.

“Çocukların çok eğlendiğini söyleyebilirim. Eğlendiklerinde öğreniyorlar. Başka bir deyişe, çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişimine çok katkıda bulunduğunu düşünüyorum. Yani çocuklar tekrar tekrar istiyorlar. Maya Vakfı’nın faaliyetleri, gerçekten çok dikkatli seçilmiş nitelikli faaliyetlerdi. Sonuç olarak hedefimize ulaştık.” (Öğretmen – Eğitim Sonrası)

- Birçok öğretmen, çocukların yaşadığı travma sonucu gelişen öğrenme güçlüğü hakkındaki farkındalıklarını arttırarak, savaş ve göç geğmişi olan öğrencilerin akademik başarısızlıklarına ilişkin bakış açılarını gözden geçirmiştir.

“Örneğin, travmanın sadece psikolojik iyilik halini etkilemekle kalmadığını, öğrenme sürecini de ciddi şekilde etkilediğini bilmiyordum. Şimdi, onları “tembel” olarak adlandırmak yerine, farklı bir bakış açısına sahip olmam gerektiğini öğrendim.” (Öğretmen – Eğitim Sonrası)

“Bu çocuklar diğerlerinden daha düşük anlama kapasitelerine sahipler ve içe dönükler. Normalde, çoğumuz çocukların IQ’sunda bir sorun olduğunu düşünüyor; ama onlara özel olarak ilgi göstermemiz ve kişisel olarak ilgilenmemiz gerekiyor. Farklı yöntemler denemeliyiz. Derse dahil edilmeleri gerekiyor.” (Öğretmen – Eğitim Sonrası)

• **Travmatize olmuş çocuklar için rutin oluşturma ve öz denetim ve düzenleme aktivitelerinin yararlarının üzerinde özellikle durulmuştur.** Katılımcılar daha önce travmanın etkilerini azaltmada rutin öneminin farkında olmadıklarını belirtmişlerdir.

“Hepimiz oyunun çok önemli olduğunu söylüyoruz, tamam; ama travmatik deneyimleri olan çocuklar için rutinin ne kadar önemli olduğunu bilmiyordum. Bunu öğrendim. Rutin oluşturmak benim için çok farklıydı. Örneğin, sınıfımda yedi Suriyeli öğrencim var ve şimdi oturdukları yerleri değiştirmemeye çalışacağım, bazı rutinleri izlemeye çalışacağım.”

• Öğretmenlerin öz bakım kapasiteleri arttığında, ödüllendirme gibi pozitif disiplin yöntemlerini kullanma eğilimlerinin arttığı görülmüştür. Bu, öğretmenlerin tükenmiş hissetmemelerine ve ceza vermek gibi daha önce kullandıkları negatif disiplin yöntemlerini değiştirmelerine yardımcı olmuştur. Bulgular öğretmenlerin öz bakım kapasiteleri ile travmayla müdahale etme kapasiteleri arasında birbirini besleyen bir ilişki olduğunu göstermektedir.

“Yalnız değilsin. Bazen bu sorunla mücadele eden tek kişi olduğumuzu düşünüyoruz ama aslında doğru değil. Aslında, bu herkesin problemi. Herkesin soruna yaklaşımı ve çözüm yöntemleri farklı olabilir. Aynı zamanda herkes bir şekilde deniyor ve sıkı çalışıyor. Demek istediğim, bu karaya vurmuş bir denizyıldızı gibi bir şeydir, tek bir denizyıldızını kurtarsam bile, bu başarıdır.” (Öğretmen – Eğitim Sonrası)

Ölçme ve Değerlendirme

Travmaya Duyarlı Okul programı erişilebilir, düşük maliyetli, etkili ve ölçülebilir olacak şekilde tasarlanmıştır.

- Model, daha erişilebilir olma gayesiyle mevcut devlet okulu sistemine entegre edilebilecek şekilde tasarlanmıştır.
- Model, okulda var olan uygun alanları kullanarak, herhangi bir ekstra sermaye maliyeti gerektirmeyecek şekilde uygulanmaktadır.
- Model, ölçme ve değerlendirmeyi kolaylaştırmak için sınıf içinde uygulanabilecek, etkili unsurlara odaklanmıştır.
- Eğitim, yeni uzman işe alma ihtiyacını azaltmak amacıyla, mülteci çocuklarla hali hazırda yürürlükte olan, mevcut öğretmen ve okul psikolojik danışmanı eğitimlerini güçlendirerek, bu alanda ekstra istihdama gerek kılmayacak şekilde tasarlanmıştır.

Programdan yararlanan her bir öğrenci başına yaklaşık ortalama maliyet 150 TL ; öğretmen başına yaklaşık 1.750 TL'dir. Bu maliyetlerin %80'i alanında uzman, deneyimli uzman psikolog ve proje yönetiminde yer alan idari personel maaşlarından; %10'u program için gerekli eğitim ve materyal giderlerinden; ve kalan %10'u ise ulaşım, koordinasyon ve genel idari giderlerden oluşmaktadır.

Öneriler

Türkiye'deki Suriyeli çocuklara eğitim verenlerin karşılaştığı zorluk ölçeği göz ardı edilemeyecek sonuçlar sunmaktadır; ancak bu, durumla başa çıkılamayacağı anlamına gelmemektedir. Travmatik stres nedeniyle öğrenme süreçleri olumsuz etkilenen çocuklar için daha iyi destek sağlayacak bir dizi uygulama vardır.

Travmaya Duyarlı Okul Programı, Türkiye genelinde geçici koruma altındaki kişilerin eğitim aldığı devlet okullarında uygulanma ve ölçme ve değerlendirme potansiyeline sahiptir. Maya Vakfı, İstanbul'daki pilot çalışmanın ardından, programın İzmir, Mersin, Hatay, Gaziantep, Kilis ve Şanlıurfa illerine genişletilmesi konusunda Milli Eğitim Bakanlığı'na müteşekkirdir.

Travmadan etkilenmiş çocuklara destek sağlamaya devam edebilmek için öneriler şu şekildedir.

- Türkiye, Suriyeli çocukların yüksek nüfusa sahip olduğu illerdeki temel psikososyal eğitim müdahaleleriyle ilgili politika üretmekte, mevzuat düzenlemekte ve liderlik sağlamaktadır. Bunu yaparken, travmatik stresin öğrenme sürecine etkisi, öğretmen eğitimlerinde, halka verilen eğitimlerde ve müfredat kapsamında ele alınmalıdır. Maya Vakfı'nın Travmaya Duyarlı Okul programı gibi öğretmenlere destek vermeyi amaçlayan çalışmalar önerilmektedir.
- Bu alanda, travma deneyimi yaşamış öğrencilerle çalışan STK'lar ve kurumlar, öğretmenlerin, okul personelinin ve travmatize olmuş öğrencilerin adaptasyon süreçlerinde, bütüncül bir yaklaşımın ne kadar önemli olduğu bilinci ile hareket eder.
- Donörler ve uluslararası kurumlar, travmadan etkilenen mültecilere, onlara ev sahipliği yapan ülkelerdeki okullara adapte olma süreçlerinde verilen desteği önceliklendirmektedir. Yapılan pilot çalışmanın olumlu sonuçları da göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'deki Suriyeli göçmenlere yönelik Maya Vakfı'nın uyguladığı programın yaygınlaştırılması ve göçmen nüfusu olan diğer bölgelere de uyarlanabilmesi için bağışçılar ve ajansların fon oluşturması teşvik edilmektedir.

Maya Vakfı Travmaya Duyarlı Okul Programı'nı İstanbul ve Şanlıurfa'da Eylül 2017- Haziran 2019 arasında 20 farklı okulda uygulamıştır.

Eğitime katılan öğretmen ve okul psikolojik danışmanı sayısı: 1.055

Ruh sağlığı ve psikososyal destek hizmeti sağlanan çocuk sayısı: 4.995

Olumlu ebeveynlik eğitimlerine katılan ebeveyn sayısı: 235

Öğrenci başına program maliyeti: 150 TL

Öğretmen başına program maliyeti: 1750 TL

YÖNTEM

Travmaya Duyarlı Okul (TDO) eğitim programının etkinliliğini değerlendirmek amacıyla eğitim öncesi ve eğitim sonrası, nicel ve nitel değerlendirmeleri içeren karma yöntem araştırma deseni kullanılmıştır. Veriler, nicel analiz (eğitim öncesi ve eğitim sonrası uygulanan anket) için 63 sınıf öğretmeninden ve okul danışmanından; nitel analiz (eğitim öncesi ve eğitim sonrası yapılan derinlemesine görüşme) içinse yedi sınıf öğretmeninden toplanmıştır.

Ön değerlendirmelerin asıl amacı, öğretmenlerin sınıf yönetimi, travma ile başa çıkma ve öz bakım açısından ihtiyaçlarını ve sıkıntılarını anlamak, eğitim öncesi travmaya duyarlı bakış açılarının seviyesini değerlendirmektir. Değerlendirme sonrası kullanılan yöntemler, temel olarak, eğitimin etkinliğini anlamak ve eğitimden sonra travmaya duyarlı bakış açısında bir artış olup olmadığını ölçmek amacıyla eğitim öncesi ve sonrası karşılaştırması yapılabilmesi için tasarlanmıştır.

Nicel eğitim programı değerlendirmesi için öğretmenler biri eğitimden önce (ön değerlendirme) ve diğeri eğitimden hemen sonra (son değerlendirme) olmak üzere iki ayrı anket doldurdu. Eğitim öncesi doldurulan anket, öğretmenlerin demografik bilgileri, öğrenci özellikleri, öğrencilerin travma deneyimleri, eğitim ve ek destek hizmetlerine ilişkin ihtiyaç değerlendirmeleri, öğretmenlerin öğrencilerin akademik olmayan ihtiyaçlarına ilgileri (5 madde), disiplin yöntemleri (9 madde), öz bakım ve tükenmişlik (4 madde), travma ve çocuk istismarı konusunda TDO'ya uygun görüş ve bilgiler (12 madde) ile ilgili maddeler içermektedir.

Bütün maddeler sunulan çalışmada kullanılmak üzere travmaya duyarlılığı değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Daha önce kullanılmış değerlendirme ölçütleri kullanılmamıştır. Ölçek başına düşen madde sayısının fazla olması nedeniyle maddelerin geliştirilmesi uzun sürmüş ve her değerlendirme için ayrı oturum ayarlanamamıştır.

Eğitim sonrasında uygulanan anket, katılımcıların eğitim memnuniyetiyle ilgili maddeler içermektedir. Eğitimle ilgili memnuniyete ek olarak, travmaya duyarlı yaklaşım konusundaki değişimi görmek adına katılımcılar travma ve çocuk istismarı konusunda TDO'ya uygun görüş ve bilgileriyle ilgili 12 maddeden oluşan ölçek doldurmuşlardır.

Nitel veri sağlayan eğitim öncesi ve eğitim sonrası değerlendirme anketlerine ek olarak, altta yatan dinamikleri ve ortaya çıkan yeni konuları incelemek adına nitel yöntemlerden yararlanılmış ve derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Çocuklarla çalışmanın zorluklarına değinmek amacıyla sınıf öğretmenleriyle görüşmeler yapılarak nicel değerlendirme sağlanmıştır. Ayrıca travmaya duyarlılık eğitiminin gerekliliğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler katılımcıların ortaya çıkan diğer konuları keşfetmesini ve detaylandırmasını sağlamıştır. Nitel bir çalışmanın ve bu çalışmada öğretmenlerle yapılan görüşmelerin asıl amacı veri toplamak ve birinci kaynaktan deneyim aktarımı sağlamaktır.

Nicel veriler, yalnızca sınıf öğretmenlerinden, travmayla ilgili ve sınıf ortamında deneyimlenen kişisel tecrübeleri öğrenmek için toplanmıştır. Nitel veriler ise eğitime katılmış olan sınıf öğretmenlerinden ve psikolojik danışmanlardan, eğitim öncesi ve eğitim sonrası değerlendirme anketleri aracılığıyla toplanmıştır.

İlkokullarda uygulanan eğitim programının asıl hedef kitlesi sınıf öğretmenleri olmasına karşın, psikolojik danışmanlar da gönüllü olarak eğitim programına katılmak istediklerini belirtmiş ve travmaya müdahale konusunda önemli role sahip oldukları göz önünde bulundurularak eğitim programına dahil edilmiştir.

SONUÇLAR

TDO Eğitim Programı Nicel Değerlendirme (Anket) Sonuçları

1-) Demografik Bilgiler

Katılımcılar

Toplam 63 öğretmen, eğitim öncesi ve eğitim sonrası uygulanan değerlendirme anketlerini doldurmuşlardır. Değerlendirmeye katılan öğretmenlerden %68.2'si kurumlardaki eğitim programına katılırken, kalan katılımcılar eğitime gönüllü olarak dahil olmuşlardır.

Daha detaylı bilgi için Tablo 1'e bakınız.

Tablo:1 Katılımcıların İlkokullara Göre Dağılımları

İlkokul	N	%
Melek Hatun	13	20,6
İskenderpaşa	12	19,0
Atikali	18	28,6
Gönüllü Katılımcılar	20	31,8
Toplam	63	100,0

Sonuçlara göre nicel eğitim değerlendirme anketlerini dolduran katılımcıların çoğu (N=39, %62) sınıf öğretmenlerinden oluşmakta, anketleri dolduran diğer katılımcılar ise psikolojik danışmanlar (N=22, %35) ve branş öğretmenlerinden (N=2, %3) oluşmaktadır. Katılımcılardan 46'sı kadın (%73) ve 17'si erkektir (%27). Katılımcıların yaşı 21 ile 59 arasında değişmektedir ve ortalama katılımcı yaşı 39'dur. Öğretmenlerin öğretmenlik deneyimlerinin süre ortalamasına bakıldığında deneyim süreleri arasında anlamlı derecede fark olduğu görülmüştür (1 yıldan 40 yıla kadar). Katılımcıların ortalama deneyim süreleri 17 yıldır (Bkz. Tablo 2).

Tablo 2: Katılımcıların Yaşları ve Deneyim Süreleri

	N	En Az	En Çok	Ortalama	Standart Sapma
Yaş	56	21.0	59.0	39.179	10.4292
Öğretmenlik deneyim süresi	47	1.0	40.0	17.064	10.4495

Öğrenci Özellikleri (yalnızca sınıf öğretmenleri için)

Öğrencilerle ilgili betimsel istatistik verileri sınıf ortamına dair daha iyi fikir sahibi olmak amacıyla, psikolojik danışmanlar ve branş öğretmenleri okuldaki tüm öğrencilerle birlikte çalıştıkları ve tek bir sınıftan sorumlu olmadıkları için, sadece sınıf öğretmenlerinden toplanmıştır. Sonuçlara göre sınıf başına düşen ortalama öğrenci sayısı 32 ve tüm sınıflardaki toplam öğrenci sayısı 1251'dir. Eğitim programı savaşın göçmen çocuklar üzerindeki travmatik etkisine ilişkin tasarlandığı için Suriyeli öğrencilerin sayısına da bakılmış, sınıf başına düşen ortalama Suriyeli öğrenci sayısı 7 olmakla beraber toplamda 261 Suriyeli öğrenci olduğu belirlenmiştir.

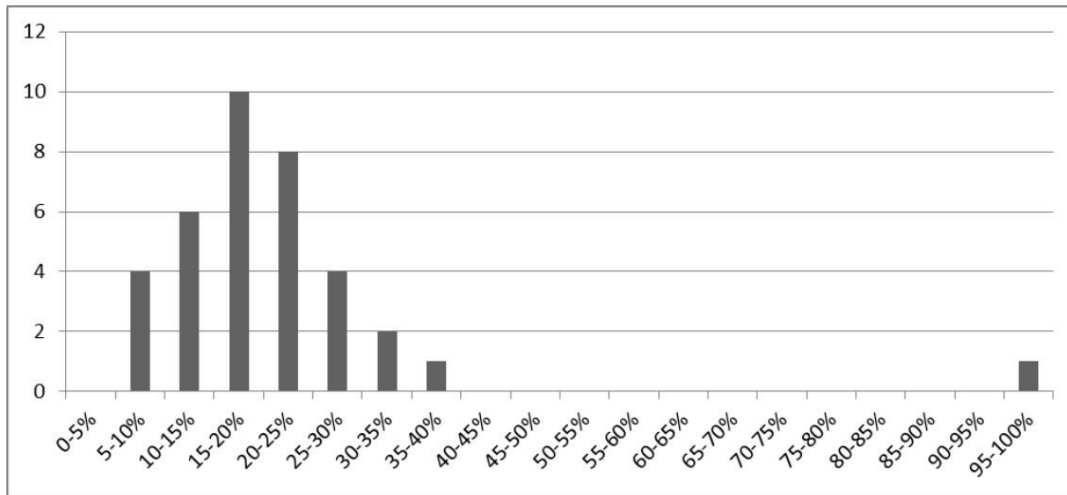
Daha detaylı bilgi için Tablo 3'e bakınız.

Tablo 3:Öğrencilerin Demografik Bilgileri

	N	En Az	En Çok	Toplam	Ortalama	Standart Sapma
Sınıf başına düşen öğrenci sayısı	39	17	43	1251	32.077	6.2928
Sınıf başına düşen Suriyeli öğrenci sayısı	36	1	41	261	6.692	6.4570
Son bir yıl içinde okuldan ayrılanlar	34	0	2	6	.176	.5205

Suriyeli öğrencilerin toplam sınıf nüfusu içindeki oranı %21.38'dir (%5.71 ile %95.35 arasında değişmektedir).

Suriyeli öğrenci oranının dağılımı Şekil 1.'de gösterilmektedir.

Şekil 1. Suriyeli öğrencilerin toplam sınıf nüfusu içindeki oranı

2-) Eğitim Öncesi Uygulanan Anketlerin Sonuçları

Eğitim öncesi uygulanan anketlerle, öğrenciler arasında travmatik deneyimlerin sıklığı, eğitim ve ek destek hizmetlerine ilişkin ihtiyaç değerlendirmeleri, öğretmenlerin öğrencilerin akademik olmayan ihtiyaçlarına ilgileri (5 madde), disiplin yöntemleri (9 madde), öz bakım ve tükenmişlik (4 madde), travma ve çocuk istismarı konusunda TDO'ya uygun görüş ve bilgiler (12 madde) ile ilişkin veriler toplanmıştır. Travma ve çocuk istismarı konusunda TDO'ya uygun görüş ve bilgiler dışındaki değerlendirme ölçütleri esas olarak hedef kitlesine yönelik olup, TDO eğitiminin gerekliliğini, öğrenci özelliklerini ve öğretmenlerin konuya bakışını -eğitimden önce uyguladıkları sınıf düzenleme yöntemlerini etkileyeceği düşünülerek- anlamayı amaçlamıştır.

İlk olarak her bir alt ölçüt ile ilgili betimsel istatistik verileri sunulacaktır. Daha sonra alt ölçütlere ilişkin ilişki araştırma (korelasyon analizi) sonuçları aktarılacaktır. Eğitim öncesi uygulanan anket sonuçlarındaki travma ve çocuk istismarı konusunda TDO'ya uygun görüş ve bilgiler, anketler eğitim programının etkinliğini değerlendirmek amacıyla tasarlandığı için, eğitim öncesi anket sonucu sunumuna dahil edilmeyecek, ön değerlendirme ve son değerlendirme karşılaştırmasının yapıldığı bölümde sunulacaktır.

Öğrencilerin Travma Deneyimleri

Öğretmenlere içinde 9 travmatik deneyimin sıralandığı bir liste sunulmuş (Bkz. Tablo 4) ve sınıflarındaki her bir travmatik deneyimi yaşamış olan toplam öğrenci sayısını belirtmeleri istenmiştir. Öğretmenler toplamda 39 sınıf içinde 612 travmatik deneyim belirlemişlerdir. Bu da travmanın çocuklar arasında oldukça yaygın olduğunu göstermektedir (Geniş bilgi için bkz. Tablo 4). Savaşın ve göçün yarattığı travma en yaygın travmatik deneyim olarak belirlenmiş (N=237, %19), duygusal istismar (N=119, %9.5) ve tehlikeli mahallerde oturma deneyimleri (N=109, %8.7) sıkça belirtilen diğer travmatik deneyimler olmuştur.

Nitel verilerle karşılaştırıldığında, sınıf öğretmenleri arasında hiçbirinin cinsel istismara uğramış bir öğrencisi olduğunu bildirmediklerini belirtmek gerekir. Buna karşın, 7 öğretmenden 2'sinin öğrencileri arasında cinsel istismar deneyimi olanların bulunduğunu belirttikleri gözlemlenmiştir. Sonuçlar arasındaki bu tutarsızlık öğretmenlerin bilgi eksikliği ya da cinsel istismarı nasıl saptayacaklarını bilmedikleri için olabilir.

Tablo 4 : Çocukların Travma Deneyimleri

	Toplam	Tüm öğrenciler arasında (%)
Ebeveyn kaybı	30	%2,4
Hayati tehlike içeren hastalık	4	%0.1
Hayati tehlike içeren kaza	0	0
Savaş ve göç	237	%19.0
Tehlikeli mahallede yaşamak	109	%8.7
Cinsel istismar	0	0
Fiziksel istismar	48	%3.8
Duygusal istismar	119	%9.5
Bakım verenin ihmali	65	%5,2
Belirtilen travmatik deneyimlerden herhangi birine maruz kaldığı için dava süreci bulunan öğrenciniz var mı? Eğer evetse, kaç öğrenciniz vardır?	4	

Eğitim ve Ek Destek Hizmetlerine İlişkin İhtiyaçlar

Katılımcılardan “Travmatik deneyimleri olan çocukların genel durumunu destekleyici aktiviteler içeren, kanıta dayalı, kısa süreli ve sınıflarda uygulanabilir bir psikososyal destek programını öğrenmenin faydalı olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna “Evet” ya da “Hayır” cevabı vermeleri istenmiştir. Katılımcıların %89’u “Evet” seçeneğini işaretleyerek travmatik deneyimleri olan çocukların genel durumunu destekleyici aktiviteler içeren, kanıta dayalı, kısa süreli ve sınıflarda uygulanabilir bir psikososyal destek programını öğrenmenin faydalı olacağını belirtmişlerdir. Kanıta dayalı bir öğretmen eğitim programının gerekliliği düşüncesine ek olarak, katılımcılar, travmatik deneyimi olan çocuklara yönelik ek destek hizmetlerinin neler olabileceğine dair fikir belirtmişlerdir. Katılımcıların %88.9’u psikolojik danışmanlığın, %87.9’u aile danışmanlığının, %74.2’si öğretmenler tarafından sınıfta uygulanabilecek psikososyal destek aktivitelerinin ve %80.6’su ise akademik başarıyı destekleyici ek dersler konulmasının faydalı olabileceğini belirtmiştir.

Öğretmenlerin Öğrencilerin Akademik Olmayan İhtiyaçlarına İlgileri

Katılımcılar, Tablo 5'te belirtilen, öğretmenlerin öğrencilerin akademik olmayan ihtiyaçlarıyla ne derecede ilgilendiklerini ölçen ifadeleri (likert ölçeğinde⁷ 0 - kesinlikle katılmıyorum'dan 5 - kesinlikle katılıyorum'a kadar) değerlendirmişlerdir. Genel olarak, öğrencilerin akademik olmayan ihtiyaçlarına ilgilenme etme düzeyinin ortalama değeri her bir ifade için 5 üzerinden 4.5'i geçmiştir. Ayrıntılı bilgi ve puanların dağılımı için Tablo 5'e bakınız.

Tablo 5:Öğretmenlerin Öğrencilerin Akademik Olmayan İhtiyaçlarına İlgileri

	0-3	4	5	Ortalama	Standart Sapma
Çocukların aileleriyle iletişimde olmayı önemsiyorum.	2 %5.1	9 %23.1	25 %64.1	4,639	,5929
Çocukların akademik durumları dışında, duygusal ve davranışsal durumlarını da takip ederim.	1 %2.6	13 %33.3	22 %56.4	4,556	,6522
Bana ihtiyacı olan öğrencileri teneffüslerde dinlerim.	3 %7.7	6 %15.4	27 %69.2	4,639	,7232
Kavgalardan/anlaşmazlıklardan sonra öğrencileri tarafsız olarak dinlerim.	0	3 %7.7	32 %82.1	4,914	,2840
Sorunlarını nasıl çözebilecekleri konusunda öğrencilere tavsiye veririm.	0	7 %17.9	29 %74.4	4,806	,4014
Öğrencilerin iyi olmadığını fark ettiğimde onlara ne olduğunu sorarım.	0	8 %20.5	28 %71.8	4,778	,4216

⁷ Likert ölçekleri, katılımcıların bir konuyla ilgili bir dizi ifadeye, ne derecede aynı fikirde oldukları üzerinden yanıt vermelerini isteyerek tutumlarını/bilgilerini ölçmek için geliştirilmiştir. Likert ölçekler, deneyimin gücünün / yoğunluğunun doğrusal olduğunu varsayar. Yani cevaplayanları 2 ayrı gruba (Örneğin, ifadeye katılanlar ve katılmayanlar) ayırmaktansa kesinlikle katılmıyorum'dan kesinlikle katılıyorum'a doğru bir devamlılık olduğunu varsayar. Örnek: Lütfen aşağıdaki ifadeyle ilgili deneyiminizi en iyi yansıtan numarayı seçin.

"Çocukların aileleriyle iletişimde olmayı önemsiyorum."

Kesinlikle katılmıyorum 0 — 1 — 2 — 3 — 4 — 5 Kesinlikle katılıyorum

Öğretmenler Tarafından Kullanılan Disiplin Yöntemleri (Ödüller ve Cezalar)

Öğrencilerin olumsuz davranışları için kullandıkları disiplin yöntemleri de katılımcılar tarafından değerlendirilmiştir (0 - kesinlikle katılmıyorum'dan 5 - kesinlikle katılıyorum'a kadar). Bu ifadelerden 5 tanesi, çocuk için davranışsal bir değişikliğe yol açacak olumlu disiplin yöntemleri ve 4 tanesi, özellikle çocuğun travmatik bir geçmişi olduğu durumlarda, etkili olmayan, sadece cezalandırma niteliğindeki olumsuz disiplin yöntemleridir. Araştırmalar şiddete maruz kalan çocukların genellikle sosyal ipuçlarına cevap vermekte zorlandıklarını, sosyal durumlardan kendilerini geri çektiklerini veya zorbalık davranışları sergilediklerini göstermiştir (Van der Kolk, 2003). Örneğin, sınıf arkadaşlarıyla karşılaştırıldığında, fiziksel istismara uğramış çocukların daha az samimi akran ilişkilerine girdiği ve akran etkileşimlerinde daha saldırgan ve olumsuz davranış gösterme eğiliminde olduğu bulunmuştur.

Ayrıca, travmaya maruz kalmış öğrenciler, otorite sahiplerinin geçmişte onlar için güvenlik sağlamada başarısız olduklarını hissedebilirler ve ceza, travmayı tekrar yaşama ihtimalini artırabilir. Travmaya duyarlı bir okul; davranış beklentilerinin yeniden öğretilmesine, alternatif davranışların uygulanmasına ve zarar görmüş olabilecek ilişkilerin onarılmasına odaklanır. Travmaya duyarlı okullar, Rose Greene (2014) tarafından tanımlanmış şu inanca göre hareket ederler: Çocuklar ellerinden geldiğinde iyi davranışlarda bulunurlar. Ellerinden gelmediğinde ise iyi olabilmeleri için ne gibi becerilere, koşullara ve ilişkilere ihtiyaç duyduklarının yetişkinler olarak bizim tarafımızdan çözülmesi gerekiyor. Bu çalışmada katılımcıların olumsuz disiplin yöntemlerinden kaçınılmaksız (% 75- uygunsuz davranan öğrencileri sınıftan atmak, okul idaresine göndermek veya göndermekle tehdit etmek'ten % 25 - ders akışını bozan uygunsuz davranışları görmezden gelmek) olumlu disiplin yöntemlerini daha çok kullandıkları bulunmuştur (% 80.5 - çocukları grup olarak (grup içi) ödüllendirmek'ten, % 94.5 - olumlu sosyal davranışları desteklemek (örneğin; yardımlaşma, paylaşma ve sırasını bekleme gibi)).

Tablo 6:Olumlu Disiplin Yöntemleri – Ödüller

	0-3	4	5	Ortalama	Standart Sapma
Olumlu sosyal davranışı desteklemek (Yardımlaşma, paylaşma, sırasını bekleme gibi)	2 %5.5	8 %22.23	26 %72.3	4.667	.5855
Saldırgan hareket eden çocuğa zaman tanımak	3 %8.4	14 %38.9	19 %52.7	4.444	.6522
Çocukları grup olarak (grup içi) ödüllendirmek	7 %19.5	12 %33.4	17 %47.1	4.139	1.1251
Çocuğu davranışlarının sonuçları hakkında uyararak	3 %8.2	10 %27.8	23 %63.8	4.500	.8106
Çocuğun olumlu davranışlarını ailesine bildirmek	5 %13.8	11 %30.5	20 %55.7	4.333	1.0142

Tablo 7:Olumsuz (Etkisiz) Disiplin Yöntemleri – Cezalandırma

	0-3	1	2-5	Ortalama	Standart Sapma
Çocukları sınıf ortamında fiziksel olarak kısıtlayan yöntemler kullanmak (örneğin; çocuğun teneffüse çıkmasını, spor dersine (beden eğitimi) katılmasını önlemek, çocuğu tek ayak üzerinde bekletmek)	10 %27.83	3 %8.3	23 %63.9	2.167	1.6818
Çocuğu azarlamak	8 %22.3	6 %16.7	22 %61.1	2.111	1.5816
Uygunsuz davranan öğrencileri sınıf dışına göndermek, okul idaresine göndermek veya göndermekle tehdit etmek	14 %38.9	13 %36.1	9 %25	1.139	1.3555
Kurs akışını bozan uygunsuz davranışları görmezden gelmek	6 %16.7	3 %8.3	27 %75	2.639	1.6929

Öğretmenlerin Öz Bakım Yöntemleri ve Tükenmişlik Belirtileri

Öz bakım yöntemlerinin ve tükenmişlik belirtilerinin ölçüm sonuçları, katılımcıların % 78.9'unun, kendilerini üzgün / kızgın (5 üzerinden 4 veya 5 olarak derecelendirilmiş) hissettiklerinde kendileri için sakinleşme yöntemleri olduğunu ve sadece % 48.7'sinin günlük planları ne kadar yoğun olursa olsun kendilerine zaman ayırmaya dikkat ettiklerini göstermiştir.

Veriler ayrıca bazı öğretmenlerin tükenmişlik nedeniyle öfke yönetimi sorunları yaşadığını da göstermiştir. Katılımcıların %33.3' ü, öğrenciler onları dinlemediğinde (4 veya 5 puanla) öfkelendiklerini, % 41'i ise öfkeyi kontrol etmekte zorlandıkları zamanlarda öğretmekte de sıkıntı yaşadıklarını belirtmiştir. Detaylı bilgi için Tablo 8'e ve 9'a bakınız.

Tablo 8:Öz Bakım Seviyesi

	0-3	4	5	Ortalama	Standart Sapma
Okul zamanında kendimi üzgün / kızgın hissettiğimde kendime uygulayabileceğim sakinleşme yöntemlerim var.	8 %21.1	13 %34.2	17 %44.7	4.053	1.2291
Günlük planım ne kadar yoğun olursa olsun kendime zaman ayırmaya dikkat ederim.	20 %51.3	8 %20.5	11 %28.2	2.949	1.8771

Tablo 9:Tükenmişlik Seviyesi

	0	1	2-5	Ortalama	Standart Sapma
Öğrenciler beni dinlemediğinde öfkeli hissederim.	10 %25.6	3 %7.7	26 %66.7	2.410	1.7729
Öfkemi yönetmekte zorlandığım zamanlarda öğretmek de benim için zorlaşıyor.	12 %30.8	4 %10.2	23 %59	2.103	1.7289

Korelasyon Analizi

Anket öncesi alt ölçütler arasında bir ilişki olup olmadığını görmek için bir dizi korelasyon analizi⁸ yapılmıştır. Öğretmenlerin öz bakım kapasiteleri arttığında (tükenme seviyeleri azaldığında), olumlu disiplin yöntemleri ve ödüllendirme sistemini kullanma (olumsuz yöntemlerden ve cezalardan kaçınma) ihtimallerinin de arttığı bulunmuştur ($r = .356$, $p < .05$). Ayrıca analizler, öğrencilerin akademik olmayan sorunlarına / gereksinimlerine ilgi gösteren öğretmenlerin, olumlu disiplin yöntemleri kullanma ve cezadan kaçınma olasılıklarının daha yüksek olduğunu desteklemiştir ($r = .518$, $p < .001$). Sınıflarındaki Suriyeli öğrenci sayısı arttıkça, öğretmenlerin çocukların travmatik ve olumsuz deneyimleri için ek destek hizmetlerine ihtiyaç duyma oranı artmıştır ($r = .428$, $p < .05$). Bu, öğretmenlerin, travmaya maruz kalmış çocuklarla nasıl başa çıkacaklarını öğrenmelerini sağlayacak yöntemler ve sistemler geliştirmesini desteklemek gerektiği net bir bulgudur.

Korelasyon analizi, sayısal olarak ölçülebilen, kesintisiz iki değişken arasındaki ilişkinin gücünü incelemek için kullanılan istatistiksel değerlendirme yöntemidir. Korelasyonel analiz, için veri setini hazırlamak üzere her bir alt ölçütün toplam puanları hesaplanmıştır.

Daha fazla STK özellikle Suriyeli öğrencilerin yüksek oranda bulunduğu okullarda TDO programını hedeflemelidir. İlginç bir şekilde, katılımcıların öğretim deneyimi süresi ile TDO'ya uygun travma ve çocuk istismarıyla ilgili düşünce ve bilgilerin ön değerlendirme puanları ters ilişkilidir ($r = -.350$, $p < .05$). Aynı şekilde katılımcıların öğretim deneyimi süresi; travmaya ve olumsuz deneyimlere maruz kalmış çocuklar için ek destek hizmetlerin gerekliliğine olan inançla ve bilgi seviyesiyle de ters ilişkilidir ($r = -.426$, $p < .05$). Diğer bir deyişle, öğretim deneyimi seviyesi arttığında, travmaya duyarlı bakış açısına sahip olma olasılığının yanı sıra, travmanın çocuklar üzerindeki etkisiyle başa çıkmak için disiplinler arası takım çalışması ve ek destek hizmetlerinin gerekliliğine inanma oranı da azalmıştır. Bu bulguyu, tecrübeli öğretmenlerin travma dinamiklerini anlamaya yönelik bakış açılarını değiştirmeye karşı gösterdikleri bir direnç olarak açıklayabiliriz. Aynı zamanda çalışma yöntemlerini değiştirmeye ve disiplinler arası bir ekiple iş birliği yapmaya istekli olmayabilirler.

⁸ Korelasyon analizi, sayısal olarak ölçülebilen, kesintisiz iki değişken arasındaki ilişkinin gücünü incelemek için kullanılan istatistiksel değerlendirme yöntemidir. Korelasyonel analiz, için veri setini hazırlamak üzere her bir alt ölçütün toplam puanları hesaplanmıştır.

3-) Eğitim Sonrası Uygulanan Anket Sonuçları

Eğitim sonrası uygulanan anketler öğretmenler tarafından tamamlanmıştır. Eğitim öncesi uygulanan değerlendirme anketleri, katılımcıların eğitimden önceki temel ihtiyaçlarının belirlenmesi ve TDO bilgilerinin ölçülmesi için tasarlanmışken; eğitim sonrası değerlendirme anketleri, katılımcıların memnuniyet oranlarının yanı sıra TDO'ya uygun görüşlerinin iyileşme seviyesini de değerlendirmeyi amaçlamıştır. Eğitim sonrası uygulanan anket, katılımcıların eğitimle ilgili memnuniyet oranları ile ilgili ölçümlerden oluşmaktadır. Katılımcılar memnuniyet değerlendirmelerine ek olarak, travmaya duyarlı bakış açılarındaki değişikliklerin de belirlenmesi amacıyla, TDO'a uygun görüş ve bilgi ölçeği (12 madde) ile değerlendirilmiştir.

Memnuniyet Oranları

Anket sonrası, eğitim programıyla ilgili memnuniyet oranlarını temsil eden 3 bölüm bulunmaktadır:

- Eğitimde yer alan konuların ne kadarı eğitim içeriği ile uyumludur ve eğitmenler tarafından net ve etkili bir şekilde öğretilmiştir?
- Eğitimde yer alan konular katılımcıların travma konusundaki bilgi ve yetkinliklerini arttırmalarını ne kadar sağlamıştır?
- Katılımcılar eğitimden sonra güçlenmiş hissediyorlar mı?

Eğitimle ilgili memnuniyete ilişkin sorular, 1'den 5'e kadar likert tipi ölçek kullanılarak değerlendirilmiştir. Eğitim programından genel memnuniyetin hesaplanması için kıstas, katılımcıların 4 (katılıyorum) ve 5 (kesinlikle katılıyorum) ifadelerine puan vermeleri olmuştur.

1-) Konu eğitim içeriğine uygundur ve eğitmenler tarafından net ve etkili bir şekilde öğretilmiştir.

Katılımcılar ele alınan 13 ana konuyu değerlendirmişlerdir. Eğitimin içeriği ve yöntemiyle ilgili memnuniyet oranı % **88.7** (travmatik deneyime sahip çocuklarla sınıf yönetimi) ile % **98.4** arasında değişim göstermiştir (travmanın tanımı ve türleri ile travmaya duyarlı yaklaşım ve iyileştirici ifadeler). Açık uçlu sorular ve nitel analizler; içerik ve yöntemle ilgili bir memnuniyetsizlik olmuş ise, asıl nedenin konunun alakasız oluşundan değil, zaman kısıtlamasından kaynaklandığını göstermiştir. Katılımcılar, konuların daha kapsamlı ele alınması gerektiğini belirtmişlerdir. Eğitim içeriği ve eğitmenlerin performansı için ortalama memnuniyet oranları % **95.6**'dır.

Tablo 10
Konu Eğitim İçeriğine Uygundur
ve Eğitimciler Tarafından Net ve
Etkili Bir Şekilde Anlatılmıştır

	4 altı	4 ve 4 üstü	5	Madde başına % düşen memnuniyet oranı ⁹	Ortalama	Standart Sapma
Travmanın tanımı ve türleri	1 %1.6	9 %14.3	53 %84.1	%98.4	4,825	,4227
Travmanın beyne etkisi	2 %3.2	12 %19	48 %76.2	%96.8	4,710	,6625
Travma semptomları ve sınıfta travmanın görünümü	2 %3.2	12 %19	49 %77.8	%96.8	4,746	,5070
Travmaya duyarlı yaklaşım ve iyileştirici ifadeler	1 %1.6	13 %20.6	49 %77.8	%98.4	4,762	,4654
Savaş ve göç	3 %4.8	14 %22.2	46 %73	%95.2	4,683	,5630
Çocuk ihmali ve istismarının tanımı	3 %4.8	14 %22.2	46 %73	%95.2	4,705	,5581
Cinsel istismar mağduru çocuklara yaklaşım	4 %6.5	11 %17.7	47 %75.8	%93.5	4,694	,5892
Kayıp ve yas	3 %4.8	10 %16.1	49 %79.1	%95.2	4,742	,5413
Travmatize çocuklarla öz düzenleme aktiviteleri ve rutin oluşturmak	2 %3.2	11 %17.7	49 %79.1	%96.8	4,758	,5020
Travmatik deneyim sahibi çocuklarla uygulanan disiplin yöntemleri	5 %7.9	16 %25.4	42 %66.7	%98.4	4,587	,6384
Travmatik deneyim sahibi çocuklarla olumsuz davranış yönetimi	4 %6.5	19 %30.6	39 %62.9	%93.5	4,565	,6173
Travmatik deneyim yaşamış çocukların bulunduğu sınıflarda sınıf yönetimi	7 %11.3	12 %19.4	43 %69.3	%88.7	4,581	,6906
Güvenlik hissini sağlanması ve zorbalıkla baş etme	3 %4.8	17 %27	43 %68.2	%95.2	4,635	,5765
Ortalama Memnuniyet Oranı	%95.6					

⁹4 veya 5 puan veren katılımcılar için toplam yüzdeler. Yüzdeler, geçerli yüzdelerle bakılarak hesaplanmıştır; bu da eksik verilerin yüzde hesaplamalarına yansıtılmadığı ve dışarda tutulduğu anlamına gelmektedir.

2-) Travmaya İlişkin Bilgi ve Yetkinliğini Arttıran Konular

Katılımcılar ayrıca her bir konunun travmaya ilişkin bilgi ve yetkinliklerini arttırıp arttırmadığını değerlendirmişlerdir. Memnuniyet oranı **%93.4** (cinsel istismar mağduru çocuklara yaklaşım ve travmatik deneyim sahibi çocuklarla sınıf yönetimi) ile **%98.4** (travma semptomları ve sınıfta travmanın görünümü, travmaya duyarlı yaklaşım ve iyileştirici ifadeler, travmatize çocuklarla öz düzenleme aktiviteleri ve rutin oluşturmak, travmatik deneyim sahibi çocuklarla uygulanan disiplin yöntemleri) arasında değişmektedir. Eğitimin bilgi ve yetkinlik seviyesini arttırma etkisine ilişkin ortalama memnuniyet oranı **%96.1**'dir.

Tablo 11: Travmaya İlişkin Bilgi ve**Yetkinliğimi Arttıran Konular**

	4 altı	4 ve 4 üstü	5	Madde başına % düşen memnuniyet oranı ¹⁰	Ortalama	Standart Sapma
Travmanın tanımı ve türleri	2 %3.2	13 %21	47 %75.8	%96.8	4,726	,5175
Travmanın beyne etkisi	3 %4.9	10 %16.3	48 %76.2	%95.2	4,738	,5447
Travma semptomları ve sınıfta travmanın görünümü	1 %1.6	14 %22.6	49 %77.8	%98.4	4,742	4769
Travmaya duyarlı yaklaşım ve iyileştirici ifadeler	1 %1.6	15 %24.2	47 %75.8	%98.4	4,726	,4848
Savaş ve göç	4 %6.5	15 %24.2	46 %74.2	%93.5	4,597	,7120
Çocuk ihmali ve istismarının tanımı	3 %5	15 %25	43 %69.3	%95	4,650	,5771
Cinsel istismar mağduru çocuklara yaklaşım	4 %6.6	14 %23.4	42 %70	%93.4	4,633	,6097
Kayıp ve yas	2 %3.2	14 %22.6	42 %70	%96.4	4,710	,5244
Travmatize çocuklarla öz düzenleme aktiviteleri ve rutin oluşturmak	1 %1.6	15 %24.5	46 %74.2	%98.4	4,721	,4875
Travmatik deneyim sahibi çocuklarla uygulanan disiplin yöntemleri	1 %1.6	21 %34.4	45 %73.9	%98.4	4,623	,5217
Travmatik deneyim sahibi çocuklarla olumsuz davranış yönetimi	3 %4.9	18 %29.5	40 %65.6	%95.1	4,607	,5853
Travmatik deneyim yaşamış çocukların bulunduğu sınıflarda sınıf yönetimi	4 %6.6	17 %27.8	40 %65.6	%95.1	4,726	,5175
Güvenlik hissinin sağlanması ve zorbalıkla baş etme	2 %3.2	18 %29	42 %67.8	%96.8	4,738	,5447
Ortalama Memnuniyet Oranları	%96.1					

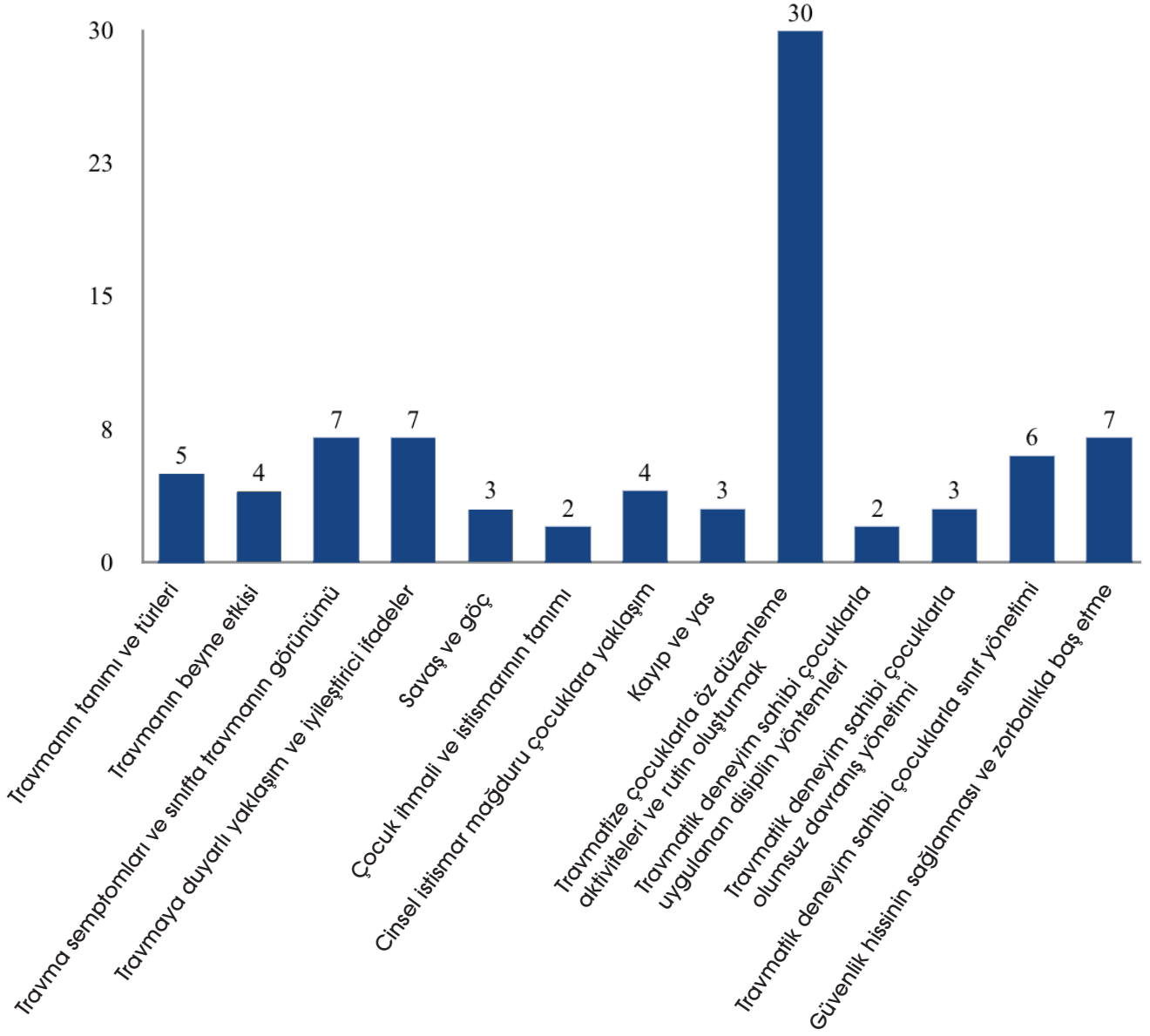
¹⁰ 4 ya da 5 yanıtını seçen katılımcıların toplam yüzdesi. Yüzdeler eksik veriler dahil edilmeden geçerli veriler kullanılarak hesaplanmıştır.

Katılımcılardan eğitimde üzerinden geçilen ve bilgilerine katkıda bulunduğunu düşündükleri en etkili konuyu seçmeleri istendiğinde, katılımcıların çoğu (N=30) travmatize çocuklarla öz düzenleme aktiviteleri ve rutin oluşturmak ve bu konuyu takiben travma semptomları ve sınıfta travmanın görünümü, travmaya duyarlı yaklaşım ve iyileşme ifadeleri, güvenlik hissini sağlanması ve zorbalıkla baş etme (N=7) konularını seçmişlerdir. Daha ayrıntılı bilgi için Tablo 12'ye bakınız.

Tablo 12: Katılımcıların en çok hoşlandıkları konular

	N
Travmanın tanımı ve türleri	5
Travmanın beyne etkisi	4
Travma semptomları ve sınıfta travmanın görünümü	7
Travmaya duyarlı yaklaşım ve iyileştirici ifadeler	7
Savaş ve göç	3
Çocuk ihmali ve istismarının tanımı	2
Cinsel istismar mağduru çocuklara yaklaşım	4
Kayıp ve yas	3
Travmatize çocuklarla öz düzenleme aktiviteleri ve rutin oluşturmak	30
Travmatik deneyim sahibi çocuklarla uygulanan disiplin yöntemleri	2
Travmatik deneyim sahibi çocuklarla olumsuz davranış yönetimi	3
Travmatik deneyim sahibi çocuklarla sınıf yönetimi	6
Güvenlik hissini sağlanması ve zorbalıkla baş etme	7

Şekil 2. Katılımcıların en faydalı buldukları konuların sıklık dağılımları

Eğitimde en az faydalı bulunan ya da hiç faydalı bulunmayan ve eğitim programından çıkarılması gereken konuları belirlemek amacıyla katılımcılara açık uçlu soru yöneltilmiştir. Cevaplara göre programdan çıkarılması istenen özel bir konu bulunmamaktadır. Diğer yandan, katılımcılar eğitim yönteminin uygulamalı olmasını ve vaka örneklerinin artırılabilirliğini belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcılar "sınıf yönetimi", "sınıfta uygulanan disiplin yöntemleri" ve "zorbalık" konularını daha fazla tartışabilmek istediklerini belirtmiş, eğitim süresinin kıstlılığına değinmişlerdir.

3-) Güçlenme

Eğitimden sonra hissedilen güçlenme seviyesini ölçmek için 5 ifadeden yararlanılmıştır. Güçlenme ifadeleri likert tipi ölçek (1- kesinlikle katılmıyorum'dan 5-kesinlikle katılıyorum'a kadar) ile değerlendirilmiş ve hissedilen ortalama güçlenme oranı **%85.7** (Zorbalıkla daha iyi mücadele edebileceğimi düşünüyorum.) ile **%95.2** (Rutin oluşturmanın sınıf yönetimine olumlu etkisi olduğunu düşünüyorum.) arasında bulunmuştur. Hissedilen ortalama güçlenme oranı **%89.32**'dir.

Tablo 13:Eğitimden Sonra Hissedilen Güçlenme Seviyesi

	4 altı	4	5	Madde başına düşen güçlenme hissi % ¹¹	Ortalama	Standart Sapma
Travmatik deneyimi olan çocukların gelişim süreçlerine semptomlarla ilgili edindiğim kapsamlı bilgilerle olumlu katkı olacağına inanıyorum.	6 %9.5	17 %27	40 %63.5	%91.5	4,540	,6678
Sınıf içi disiplin sağlama konusunda daha güçlü hissediyorum.	8 %13.1	20 %32.8	33 %54.1	%86.9	4,377	,8198
Zorbalıkla daha iyi mücadele edebileceğimi düşünüyorum.	11 %14.3	21 %33.3	31 %49.2	%85.7	4,270	,8837
İstismar vakasıyla karşı karşıya kaldığımda yapabileceklerim konusunda daha donanımlı hissediyorum.	10 %12.7	23 %36.5	30 %47.6	%87.3	4,254	,9327
Rutin oluşturmanın sınıf yönetimine olumlu etkisi olduğunu düşünüyorum.	3 %4.8	19 %30.1	41 %65.1	%95.2	4,603	,5831
Ortalama güçlenme yüzdesi	%89.32					

Açık uçlu soruyla, kurumda ya da sınıfta eğitim programı kapsamında öğrenilen aktivitelerin uygulanmasını zorlaştıracak etkenler olup olmadığı sorulmuş ve şu cevaplar alınmıştır:

- Ailelerin ilgisizliği ve ailelerin okulla iş birliği yapmadığı durumlar
- Fiziksel sınırlılıklar, müfredat, sorunlu öğrenci sayısının fazlalığı, sistem
- Zaman yetersizliği
- Kalabalık sınıflar ve öğrenci sayısının fazlalığı

11

Maddelerdeki ifadeler travmaya duyarlı bakış açısını destekliyse, bilgi sahibi bir öğretmen tarafından olabildiğince yüksek puanlanmışsa ve travma ve travmaya müdahale konusunda eğitim süresince azaltılması beklenen yanlış bilgileri içeren ters maddeler olabildiğince düşük puanlanmışsa bu maddelerin TDO'ya uygun olduğu söylenebilir.

4-) Travmaya Duyarlı Bakış Açısı Değişimi Değerlendirmesi

Eğitim sonrası uygulanan anketlerle edinilen memnuniyet oranlarının yanı sıra, katılımcıların eğitim sonrası travmaya duyarlı bakış açılarındaki değişim olup olmadığını anlamak amacıyla nicel veri toplanmıştır. Bunun için 12 maddelik travma ve çocuk istismarı konusunda TDO'ya uygun görüş ve bilgi ölçeği¹² kullanılmıştır. Öğretmenler likert tipi soruları 0'dan (Kesinlikle katılmıyorum) 5'e (Kesinlikle Katılıyorum) kadarki sayılar arasında seçim yaparak doldurmuşlardır. Maddelerden 8'i travmaya duyarlı bakış açısına uyumludur. Bu, belirtilen 8 maddeyi yüksek puanlayan öğretmenlerin travmaya duyarlı bakış açısına sahip olma ihtimalinin daha yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Maddelerden 4'ü ise ters puanlandırılması gereken (düşük puanlar travmaya duyarlı bakış açısına uyumluluğu temsil eder) ters maddelerdir (R). Travmaya uyumlu bakış açısındaki değişimi görmek amacıyla bağımlı örneklem t test analizi¹³ yapılmıştır.

Travma ve çocuk istismarı konusunda TDO'ya uygun görüş ve bilgiler ölçeğindeki her madde için yalnızca sınıf öğretmenlerinin değerlendirmelerini içeren (Psikolojik danışmanlar ve branş öğretmenleri dahil edilmemiştir.) ve 8 maddenin puanlarının ortalaması alınarak yapılan ön değerlendirme ve son değerlendirme karşılaştırma sonuçları, TDO'ya uyumlu görüşlerde artış olduğunu göstermiştir (Eğitim öncesi ve eğitim sonrası uygulanan ölçekler arasında düz maddelerin puanlarında artış, ters maddelerin puanlarındaysa düşüş görülmüştür. Tablodaki koyu renkli maddelere bakınız.). Maddelerden 4'ü istatistiksel olarak anlamlı sonuç vermiştir.¹⁴ Bu maddeler şunlardır: "Çocuklar sınıfta öğretmenlerinin dikkatlerini psikososyal ihtiyaçlarına çekmek için travma semptomları gösterebilirler.", "Travmatik deneyimleri olan çocukların öğrenme becerileri zayıflayabilir.", "Bir çocuk istismar edildiğine dair bir deneyimini paylaşırsa doğrudan yasal makamlara rapor ederim." (p değerleri kırmızı renkle ve * ile işaretlenerek Tablo 14'te gösterilmiştir.)

Yalnızca sınıf öğretmenlerinin dahil edildiği ön değerlendirme ve son değerlendirme sonuçları arasındaki fark neredeyse anlamlı düzeydedir. Aşırı değerler ve eksik veri nedeniyle fark istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır. (t (30)=1.917, p=.065).

12

Maddelerdeki ifadeler travmaya duyarlı bakış açısını destekliyorsa, bilgi sahibi bir öğretmen tarafından olabildiğince yüksek puanlanmışsa ve travma ve travmaya müdahale konusunda eğitim süresince azaltılması beklenen yanlış bilgileri içeren ters maddeler olabildiğince düşük puanlanmışsa bu maddelerin TDO'ya uygun olduğu söylenebilir.

13

Bağımlı örneklem t test, iki farklı gözlem arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla kullanılan istatistiksel bir analiz yöntemidir.

14

İstatistiksel anlamlılık ön değerlendirme ve son değerlendirme ortalamalarının farklarının şans dışındaki bir etkenden kaynaklanma olasılığıdır. İstatistiksel hipotez testi veri sonuçlarının istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için kullanılır. Bu test, sonuçların tesadüfle açıklanma ihtimalini temsil eden bir p değeri (05.) sağlar. Genellikle %5 ya da daha düşük p değerleri istatistiksel olarak anlamlı olarak değerlendirilir. Eğer bulgular istatistiksel olarak anlamlıysa bu sonuçların daha geniş nüfusa genellenebileceği ihtimalini artırır.

Daha geniş bilgi için Tablo 14'e bakınız.

Tablo 14:Sınıf Öğretmenleri'nin Ön Değerlendirme ve Son Değerlendirme Sonuçlarının Karşılaştırılması

		Ortalama	N	Standart Sapma	T	Anlamlılık düzeyi (p)
Savaşa hiç tanıklık etmemiş çocuklar da travma semptomları gösterebilir.	Ön değerlendirme	4,000	39	1,4142	-1,772	,084
	Son değerlendirme	4,410	39	1,1634		
Çocuklar sınıfta öğretmenlerinin dikkatlerini psikososyal ihtiyaçlarına çekmek için travma semptomları gösterebilirler.	Ön değerlendirme	2,811	37	1,6131	-2,480	,018*
	Son değerlendirme	3,541	37	1,6599		
Çocukların saldırgan davranışları ve travmatik deneyimleri arasında bağlantı yoktur. (R)	Ön değerlendirme	2,079	38	1,8066	-1,421	,164
	Son değerlendirme	2,526	38	1,8706		
Bazı çocuklar saldırgan tutum göstererek yetişir. Bu nedenle öğretmenlerinin beklentilerini, eğitim ortamını ve ortama göre hareket etmeyi öğrenmeleri zaman alabilir.	Ön değerlendirme	4,154	39	1,0397	-,098	,922
	Son değerlendirme	4,179	39	1,0729		
Travmatik deneyimleri olan çocukların öğrenme becerileri zayıflayabilir.	Ön değerlendirme	3,500	38	1,5553	-2,401	,022*
	Son değerlendirme	4,184	38	1,1115		
Travmatik deneyimleri olan çocuklar yapıcı kurallara ve rutinlere ihtiyaç duyarlar.	Ön değerlendirme	4,289	38	,8353	-1,096	,280
	Son değerlendirme	4,474	38	,8617		
Travmatik deneyimi olan çocuklar için özel sınıf için aktiviteler gereklidir.	Ön değerlendirme	4,154	39	1,2039	-1,712	,095
	Son değerlendirme	4,385	39	,9898		
Bir çocuk istismar edildiğine dair bir deneyimini paylaşırsa doğrudan yasal makamlara rapor ederim.	Ön değerlendirme	2,500	36	1,8593	-2,029	,050*
	Son değerlendirme	3,194	36	1,8019		
Bir çocuk istismar edildiğine dair bir deneyimini paylaşırsa psikolojik danışmanı bilgilendirir ve neler yapabileceğimize bakarım.	Ön değerlendirme	4,872	39	,3387	1,965	,057
	Son değerlendirme	4,538	39	1,0966		

		Ortalama	N	Standart Sapma	T	Anlamlılık düzeyi (p)
Eğer bir istismar vakasından şüphelenirsem, ilk olarak aile üyelerini arar ve durumun gerçek olup olmadığını anlamak için daha geniş bilgi toplamaya çalışırım. (R)	Ön değerlendirme	3,282	39	1,9861	3,082	,004*
	Son değerlendirme	2,282	39	2,1145		
Duygusal istismar, fiziksel ve cinsel istismar kadar önemli değildir. (R)	Ön değerlendirme	,789	38	1,6466	-,332	,741
	Son değerlendirme	,921	38	1,6827		
Eğer bir istismar vakasıyla karşı karşıya kalırsam olayı daha fazla büyütmek için durumla kendi başıma başa çıkmaya çalışırım. (R)	Ön değerlendirme	,459	37	,9887	-1,924	,062
	Son değerlendirme	1,000	37	1,5635		

*Ön değerlendirme ve son değerlendirme sonuçları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark görülmektedir.

Her madde için psikolojik danışmanlar ve branş öğretmenleri dahil olmak üzere tüm katılımcıları kapsayan travma ve çocuk istismarı konusunda TDO'ya uygun görüş ve bilgileri ile ilgili olarak ön değerlendirme ve son değerlendirme karşılaştırması yapılmıştır. 7 maddenin puanlarının TDO'ya uygunluk konusunda olumlu yönde değiştiği ve bu maddelerden * ile gösterilen 6'sının istatistiksel olarak anlamlı şekilde değiştiği gözlemlenmiştir. Travma ve çocuk istismarı konusunda TDO'ya uygun görüş ve bilgiler ile ilgili ön değerlendirme ve son değerlendirme toplam puanları tüm katılımcılar dahil edilerek hesaplandığında, ortalama toplam puan ön değerlendirme için 45.08'den son değerlendirme için 47.73'e yükselmiştir. Analiz sonucu katılımcıların TDO'ya uygun yaklaşımlarında istatistiksel olarak anlamlı bir artış olduğunu göstermiştir ($t(46) = 2.827, p = .007$).

Daha geniş bilgi için Tablo 15'e bakınız.

Table 15:Tüm Katılımcılar için Ön Değerlendirme ve Son Değerlendirme Karşılaştırmaları (Sınıf Öğretmenleri ve Psikolojik Danışmanlar)

		Ortalama	N	Standart Sapma	T	Anlamlılık düzeyi (p)
Savaşa hiç tanıklık etmemiş çocuklar da travma semptomları gösterebilir.	Ön değerlendirme	4,161	62	1,3452	-1,194	,237
	Son değerlendirme	4,403	62	1,2605		
Çocuklar sınıfta öğretmenlerinin dikkatlerini psikososyal ihtiyaçlarına çekmek için travma semptomları gösterebilirler.	Ön değerlendirme	2,383	60	1,7378	-2,784	,007*
	Son değerlendirme	2,983	60	1,9265		
Çocukların saldırgan davranışları ve travmatik deneyimleri arasında bağlantı yoktur. (R)	Ön değerlendirme	1,656	61	1,7116	-,600	,551
	Son değerlendirme	1,787	61	1,8984		
Bazı çocuklar saldırgan tutum göstererek yetişir. Bu nedenle öğretmenlerinin beklentilerini, eğitim ortamını ve ortama göre hareket etmeyi öğrenmeleri zaman alabilir.	Ön değerlendirme	4,274	62	1,0270	,088	,930
	Son değerlendirme	4,258	62	,9740		
Travmatik deneyimleri olan çocukların öğrenme becerileri zayıflayabilir.	Ön değerlendirme	3,541	61	1,5119	-4,081	,000*
	Son değerlendirme	4,393	61	,9709		
Travmatik deneyimleri olan çocuklar yapıcı kurallara ve rutinelere ihtiyaç duyarlar.	Ön değerlendirme	4,246	61	,9066	-2,815	,007*
	Son değerlendirme	4,607	61	,7366		
Travmatik deneyimi olan çocuklar için özel sınıf için aktiviteler gereklidir.	Ön değerlendirme	4,258	62	1,1153	-2,668	,010*
	Son değerlendirme	4,548	62	,8431		
Bir çocuk istismar edildiğine dair bir deneyimini paylaşırsa doğrudan yasal makamlara rapor ederim.	Ön değerlendirme	3,034	59	1,7613	-2,010	,049*
	Son değerlendirme	3,508	59	1,5798		
Bir çocuk istismar edildiğine dair bir deneyimini paylaşırsa psikolojik danışmanı bilgilendirir ve neler yapabileceğimize bakarım.	Ön değerlendirme	4,839	56	,3706	2,255	,028
	Son değerlendirme	4,554	56	1,0255		

		Ortalama	N	Standart Sapma	T	Anlamlılık düzeyi (p)
Eğer bir istismar vakasından şüphelenirsem, ilk olarak aile üyelerini arar ve durumun gerçek olup olmadığını anlamak için daha geniş bilgi toplamaya çalışırım. (R)	Ön değerlendirme	2,742	62	2,0320	2,935	,005*
	Son değerlendirme	2,048	62	1,9454		
Duygusal istismar fiziksel ve cinsel istismar kadar önemli değildir. (R)	Ön değerlendirme	,623	61	1,4738	-,061	,951
	Son değerlendirme	,639	61	1,4263		
Eğer bir istismar vakasıyla karşı karşıya kalırsam olayı daha fazla büyütmemek için durumla kendi başıma başa çıkmaya çalışırım. (R)	Ön değerlendirme	,373	59	,9450	-1,887	,064
	Son değerlendirme	,763	59	1,3938		

*Ön değerlendirme ve son değerlendirme sonuçları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark görülmektedir.

Üstteki iki tablo ve sonuçlar raporun muhtemelen en önemli bölümünü oluşturmaktadır. Buna rağmen üzerinde sadece, büyük bir kısmını tabloların oluşturduğu, iki buçuk sayfa durulabilmiştir. Burada daha çok analiz yapılması gerekmektedir. Bunun yanında nitel bölüme başlamadan önce bu bölümün tamamlanması ve aralarında bağlantı kurulması gerekmektedir.

TDO Eğitim Programı Nitel Değerlendirme (Derinlemesine Görüşmeler) Sonuçları

Daha derin bilgiye sahip olmak için gönüllü olan öğretmenlerle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bütün görüşmeler ses kaydına alınmış, kelimesi kelimesine yazıya geçirilmiş ve benzerlikler, farklılıklar ve ortak noktalar üzerinden sabit karşılaştırma analizi yapılmıştır.

Eğitim öncesi ve eğitim sonrası yapılan bu derinlemesine görüşmelere 7 katılımcı dahil olmuştur.¹⁵ Eğitim öncesi yapılan derinlemesine görüşmenin asıl amacı öğrencilerin ve öğretmenlerin yaşadığı zorlukları anlamak, ihtiyaçlarını daha iyi belirlemek, travmanın okul ortamında kendini nasıl gösterdiğini ortaya çıkarmaktır. Eğitim sonrası yapılan derinlemesine görüşmeler öğretmenlerin eğitim programının etkinliği üzerine fikirlerini duymak amacıyla düzenlenmiştir.

1-) Eğitim Öncesi Yapılan Derinlemesine Görüşmelerde Ortaya Çıkan Temalar

Eğitim öncesi yapılan derinlemesine görüşmelerin sonuçlarına göre ortaya altı belirgin tema çıkmıştır. Bu temalar: Yabancı/Suriyeli mülteci olmanın yol açtığı sıkıntılar, çocukların travmatik deneyimleri, savaş ve göçün çocuklar üzerindeki etkisi, öğretmenlerin hizmet içi eğitim ihtiyaçları, ebeveynlerle iş birliği sorunları, kendi kendine başa çıkma yöntemleriyle ilgili sorunlar ve tükenmişliktir.

Yabancı/Suriyeli mülteci olmanın yol açtığı sıkıntılar

Mülteci olmanın zorluklarıyla ilgili en baskın alt temalardan biri dil engelidir. Katılımcılar dil engelinin çocukların sınıftaki performanslarını etkilediğini ve öğrenme süreçlerine olumsuz etkisi olduğunu vurgulamışlardır. Dili akıcı kullanmayan öğrenciler, kendilerini hayal kırıklığına uğramış ve engellenmiş hissedebilirler. Kendilerini ifade edemedikleri için öfke belirtileri gösterebilirler. Dil engelinin yarattığı sorunların yanı sıra katılımcılar çocukların anadillerini konuşan uzmanlar bulamadıkları için öğrencileri ihtiyaçları doğrultusunda psikolojik destek almaya ya da terapiye yönlendirmenin çok zor olduğunu belirtmişlerdir.

15

Genelde nitel analizler nicel analizlere göre daha az sayıda katılımcı içermektedir. Nitel araştırmaların örneklem büyüklüğü, ilgilenilen konuyu tanımlamak ve araştırma sorularına değinebilmek için yeterli veriyi sağlayacak büyüklükte olmalıdır. Creswell (1998) 5 - 25, Morse (1994) ise en az 6 katılımcı önermektedir. Bu çalışma için 7 katılımcının toplam katılımcı sayısı olan 39 sınıf öğretmenini temsil ettiği düşünülmektedir.

“Çocuğun kesinlikle psikolojik destek alması gerektiğini söyledim. Suriyeli olduğu için, dil bilmediği için yönlendiremiyoruz. Türk öğrencileri RAM’ a yönlendiriyoruz. Hastaneye yönlendiriyoruz. Onları yönlendirebileceğimiz hiçbir yer yok maalesef. O yüzden de düzeltmiyoruz. Veliler de zaten bize göre daha rahatlar bence, Türk velilere göre. Çocuklar dil bilmiyorlar, yönlendirdiğimizde de çocukları ile ilgilenmiyorlar.”

“Bence Doğulu ailelerin çocuklarının 1. sınıfa başlamadan önce devlet tarafından Türkçeleri yeterli mi diye araştırılması gerekiyor. Bir teste tabi tutulması gerekiyor, o çocuklar için de yazık. Ne oluyor? Kendine güveni kaybediyor çocuk. Geriden geliyor. 15 kere anlatıyorsun daha geç kavriyor ve böyle olunca biz çok sinirli oluyoruz çünkü bireysel eğitim yapıyoruz örgün eğitim yapamıyoruz.”

“Benim şahsi görüşüm: Suriyeli öğrencilerin direkt birinci sınıftan alınması yanlış, öncelikle dil eğitimine alınması gerekiyor. Bir yıl bu çocuklar zorunlu dil eğitimine alınıp Türkçe’yi öğrendikten sonra okula başlasalar bence sınıfta hiçbir sorun olmaz diye düşünüyorum. Türkçe bildikleri için kendilerini ifade edebilir, sinirlenmez. Mesela kız öğrencilerde değil ama erkek öğrencilerde, hani kendini işaretlerle anlatmaya çalışıyor, arkadaşı anlamadığında noluyor, bir süre sonra sinirleniyor çocuk, öfkesini kontrol edemiyor, vuruyor.”

Göçmen olmanın yol açtığı bir diğer problemin ise ayrımcılığa maruz kalmak olduğu belirlenmiştir. Katılımcılar Suriyeli çocuklara karşı önyargının varlığına ve bu önyargıya özellikle de Türk ebeveynlerin sahip olduğuna değinmişlerdir. Türk çocukların ebeveynlerinin, kendi çocuklarının Suriyeli çocuklarla etkileşime geçmesini istemediklerini belirtmişlerdir. Bu gibi durumlarda reddedilmiş hissedilen Suriyeli çocukların saldırgan tepkiler verdiklerini ifade etmişlerdir.

“Suriyeli ebeveynler çocuklarının Türk çocuklarla oturtulmasını istiyorlar, onlarla arkadaşlık yapmasını istiyorlar. Ayrımcılık istemiyorlar. Bu bizim için avantaj; ama ayrımcılık yapan Türk veliler oluyor. Yani ilk toplantıda “Neden birlikte toplantı yaptık?” diyen Türk velilerimiz oldu ve bunu anlıyoruz. Orada dengeyi kurmaya çalışmak çok önemli.”

“Zorbalıklar yaşıyor. Anlamıyorum böyle bir bence ailelerden kaynaklanıyor. Okulla ilgili değil. Neden diyeceksiniz. Şöyle yani aile antipatik bakıyor. Yani mesela diyelim bir Suriyeli çocuğun yanına kendi çocuğunun oturtulmasını istemiyor ya da ne bileyim onla aynı ortamda oynasınlar ya da vesaire. Yani bence insanların da bu konuda biraz eğitilmesi gerekiyor. Gerçi her şey yapılıyor; ama ben ailelerden kaynaklandığını düşünüyorum. Bizzat gelip söylüyorlar mesela. Benim çocuğumu onun yanına oturturmuş diyor. Tabii biz gereken cevabı veriyoruz ama böyle şeyler de var.”

Katılımcılar ayrıca bazı ailelerin çok düşük gelirli olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle bu ailelerin çocuklarının temel ihtiyaçları karşılanamamaktadır.

“Evde sürekli bence onlarla çok ilgilenilmiyor. Mesela bir öğrencim var M. Ben gittim onlar bir sığınakta oturuyorlardı. Cam yok, tek kocaman bir oda. Yer beton, buz gibiydi. Ben ocak ayında eve gittim, buz gibiydi. O çocuk geçen yıl hep hastaydı. Sürekli hastalar, çünkü soğukta oturuyorlar. Yani ben montumu çıkarmadım, üşüdüm. Ben nezle oldum ve o evde bir tane daha bebek vardı. Bu yıl evini değiştirdiğini söylüyor. Ev ziyaretine gitmedim; ama bu çocukların psikolojik olarak etkilenmemeleri mümkün değil böyle bir ortamda. Geçim sıkıntısı olduğu için anne- baba arasında geçimsizlik olabilir. Bir çoğunun yakın akrabaları Suriye’de, kendileri burada. Kendilerini bence yalnız ve dışlanmış hissediyorlar. Sağlıklı ortamlarda olmadıkları için sürekli hasta oluyorlar.”

Savaşın ve göçün çocuklar üzerindeki travmatik etkisi

Katılımcılar sınıflarında savaş ve göç travması yaşamış öğrencileri olduğunu; ancak çocukların travmatik deneyimlerinin yalnızca savaş ve göç ile sınırlı olmadığını, bunların yanı sıra yakınlarının kaybı, fiziksel istismar ve cinsel istismar deneyimleri olduğunu da belirtmişlerdir. Saldırganlık ve şiddet, savaş ve göç deneyimi olan çocukların davranışsal semptomlarında baskın olarak görülmektedir.

“Sınıfta Suriyeli öğrenciler var. Bazıları ülkemize uyum sağlamışlar ama bazılarında olumsuz etkiler görüyorum. Şiddet, hayata karşı olumsuz bakma, kurallara uymama, itiraz etme gibi davranışlar gözlemliyorum.”

“Savaş mağduru çocuklar daha korkusuz oluyor. Diğer çocuklara göre daha içe kapank ve utangaç olabiliyorlar. Ya bir uçtalar ya da ötekinde... Bazısı her şeyden korkuyor. Sesini biraz yükseltsen çok kötü etkileniyor, duygusal çöküşü gözlemleyebiliyorsun. Bazı çocuklar da var ki şiddete eğilimleri çok fazla. Kendilerini ifade etmek için hemen şiddete başvuruyorlar. Arkadaşlarını tekmiyor ya da tokat atıyorlar.”

“Savaşı direkt deneyimlemiş olup olmaması fark etmez. Küçük bir an bile hatırlamasına yol açıyor. Tabii ki bu çocuklar diğer çocuklardan farklı çünkü savaş mağdurlar. Örneğin, bu çocuklar arasında fiziksel şiddet çok yaygın. Savaş çocuk psikolojisini doğrudan etkiliyor.”

Savaş ve göç dışındaki travmatik deneyimler

Savaş ve göç mağduru öğrencilerin yanı sıra öğretmenler, yakınlarını kaybeden, yakınlarının öldürülmesine tanık olan, fiziksel ya da cinsel istismara uğrayan öğrenciler olduğundan bahsetmişlerdir. Saldırganlık, sinirlilik, travmatik deneyimin çizimlere ve rüyalara yansması gibi travmanın duygusal ve davranışsal belirtilerini gözlemlediklerini ifade etmişlerdir. Bazı vakalarda istismarcının bir aile üyesi olduğuna değinmişlerdir.

“Aileyle sürekli iletişim halinde oluyoruz ya da aileyi uyarıyoruz. Mesela çocuk bir kere ütü iziyle gelmişti. Aileye bizim yapabileceğimizi söylüyorum. Tutanak tutabileceğimizi, sosyal hizmetlere yönlendirebileceğimizi, bunun sonunda çocuğun elinden alınabilecek olduğunu. Bunu belirttiğimiz zaman aile dikkat ediyor. Onu koruyan bir devlet var hani sadece benim değil çocuk. Veliye genelde bunu hissettiriyoruz. Toplantılarda da bunu dile getiriyorum. Çocuk geldiğinde bir iz veya bir yaralanma görürsem bunu mutlaka tutanak haline getireceğimi söylüyorum.”

“Mesela bir öğrencim vardı, çok sık gördüğümüz bir rüyayı çizin demiştim. Bir öğrencim ailesini çizmişti. Arkada bıçaklı bir adam çizmişti. Sonra mesela öğrendim ki babasını bir komşusu bıçaklamış. Orada bir travma var. O resimde ancak görebildim. O zamana kadar görebilmeliydim. Hiç konuşmuyordu sürekli ellerini ayaklarını böyle birleştiriyordu korkak bir çocuktü.”

“Mesela geçen hafta annesini kaybeden bir öğrencim var benim. Geçen sene ikinci dönemde başladı rahatsızlığı. Kanseri tedavisi görmeye başladı sonra yatağa bağımlı hale geldi. Çocuğun morali çok bozuk. Sürekli yazı yazarken ya da bir eli kafasında kitap okurken sürekli böyle saklamaya çalışıyor. Herhangi bir olumsuzluğunu, bir eksikliğini söylediğimde gözleri doluyor ve ağlıyor. Aslında çocukta şiddetten ziyade içine kapanıklık var, yani şu anda onu düşünüyorum. O çocukla ilgili neler yapabilirim, anne babasını kaybeden çocuğa öğretmen nasıl yaklaşmalı diye okumaya çalışıyorum. Problemi olacak çocuklarda problemlerini nasıl çözebilirim, çocuklara daha farklı nasıl davranabilirim ya da çocuk dilini nasıl kullanabilirim diye bana katkısı olabileceğini düşünüyorum.”

“Bir tane tecavüze uğramış çocuk vardı sınıfta ve ben o çocuğu zapt etmek için çok zorlanıyordum; çünkü benim yapabileceğim şeyler bir noktadan sonra sınırlı.”

Öğretmenlerin Hizmet İçi Eğitim İhtiyaçları

Katılımcıların çoğu eğitimsel alt yapılarının öğretmekle ilgili olduğunu; ancak travmatik deneyim sahibi çocuklara nasıl yaklaşacakları, onlarla nasıl iletişim kuracakları ve psikolojik ihtiyaçlarına nasıl yanıt verecekleri konusunda kendilerini yetkin hissetmediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca çocukların travmayla bağlantılı olarak davranışsal ve duygusal problemleri olduğu için sınıf yönetiminde zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Sınıf öğretmenleri tarafından vurgulanan bir diğer nokta ise psikolojik danışmanlık birimindeki uzman sayısının yetersizliği olmuştur.

“Kesinlikle rehberlik servisinin çok aktif olarak çalışıyor olması gerekiyor. Bizim de bilgilendirilmemiz gerekiyor. Biz okulda eğitim aldık; ama rehber öğretmen olmadık yani çocuklarla iletişim konusunda eksikliklerimiz oluyor mutlaka. Ben sorduğumda vereceği cevapla rehber öğretmen sorduğunda vereceği cevap çok farklı. Bana birkaç kelimeyle cevap verirken onlara dökülüyorlar mesela biz onu çok başaramıyoruz.”

“Bendaha çok uzmana ihtiyaç duyuyorum açıkçası. Bazen yetersiz olduğumu hissedebiliyorum. Bunun için de bence rehberlik çok önemli ve bizim okul için söyleyeyim 900’den fazla öğrencimiz var 1 tane rehber hocamız var. Bence şu anda günümüz Türkiye’sinde bir okulda daha fazla yani en azından birden fazla rehber hocaları olması gerekiyor. Çünkü çok ihtiyaç var. Bazen biz yetersiz kalabiliyoruz. Yani sonuçta psikolojik danışmanlar işin uzmanı. Onlar nasıl yaklaşacağını, nasıl ve ne yapacaklarını biliyorlar. Tamam biz de tecrübeliyiz ve elimizden geldiğince yardım ediyoruz; ama sonuçta biz her zaman savaş mağduru ya da göç etmiş çocuk görmüyoruz ki. Yani son 4-5 yıldır çok yoğunlar hele şimdi akın akın geliyorlar. Açıkçası bizim de eğitilmemiz gerekiyor nasıl yaklaşmamız konusunda.”

“Bir kere sınıf disiplini gerçekten çok önemli. Yoksa ne eğitim olur ne öğretim, hiçbir şey olmaz. (Gülerek) Sınıf yönetimi her zaman benim kabuslarımdan biridir onu söyleyeyim. Yeni nesil gerçekten inanılmaz. Eğer siz sınıf yönetimini yapamazsanız ve sınıfta bir disiplin yoksa sizi parmaklarının ucunda oynatıyorlar. Bunun için ne yapıyorum? Diyelim ki çok gürültü var sınıfta “Çok gürültü var susun çocuklar.” falan bunlar hikaye. Kesinlikle susmazlar, dinlemezler bile. Susun dediğinizi bile duymazlar; ama ben şöyle yapıyorum, bu da benim buluşum çok saçma gelebilir size, ama ben söyleyeyim. Mesela bakın gözüme birini kestiriyorum oturmuş diyelim diğerleri gibi gürültü yapmıyor yüksek sesle bağırabildiğim kadar şöyle diyorum “Afferin Ali!” diyorum mesela. Yüksek sesle “Afferin Ali, afferin Fatma, afferin Oya!” dediğim anda bir sessizlik oluyor herkes kendi ismini duymak istiyor. “Afferin” kelimesini duymak istiyor. İnanılmaz, sanki sihirli bir değnek vurulmuş gibi oluyor. Kimse yapmıyor bunu bakın belki yılların verdiği bir şey benim yaptığım bu uygulama. İşte afferin işte kimse afferin Ömer, afferin Kerem dediğim anda sınıfta bir 5 dakika sessizliği sağlıyorum bu bir. İkincisi yaptığım uygulamalardan biri çocuk bir tane tavşan astım duvara işte tavşana biz şey yapıyoruz havuç topluyoruz. Ama havuç şöyle toplanıyor işte derslerini yapan, okul kurallarına, sınıf kurallarına uyan çocuklar her seferinde bir havuç kazanıyorlar ve tavşanın torbasını dolduruyoruz. İşte kimin en çok havucu varsa o hafta o ödüllendirilmiş oluyor. Bunun yanında diyelim ki bir öğrenci yere çöp atmıyordu ama bir kere çöp attı. O zaman havuçlardan birini alıyorum. Böyle uygulamalar var. Ya da işte çiçek çocuk işte her seferinde bir yaprak çiçeğin bir şeyi boyanır falan öyle.”

Ebeveynlerle İşbirliği Problemi

Katılımcıların çoğu ebeveynlerle işbirliği yapmakta zorlandıklarını belirtmişlerdir. Ebeveynlerin, çocukların ihtiyaçlarına ilgisiz olduklarını ifade etmişlerdir.

“Biz bir şekilde o çocuğa ulaşıyoruz; ama veli desteklemezse o çocuk elimizden kayıp gidiyor. O yüzden veli çok önemli yani veliyle bağlarımızın güçlü olması, velinin bize güvenmesi çok önemli. Yani benim çocuğum yapmaz mantığının bırakılması gerekiyor.”

“Öğrencileri topluma adapte etmek için çalışıyoruz. Velileri de işin içine katmaya çalışıyoruz, onların sosyalleşmesini ve gelişmesini sağlamaya çalışıyoruz. Yani sadece öğrenci olarak düşündüğümüz zaman bir şeyler eksik kalıyor. Veliyle iletişime geçmeye çalışıyoruz çünkü bizde kaldığı kadar eve de kalıyor. Orada da eğitim verilmesi gerekiyor ki diğer arkadaşlarına göre daha hızlı gelişim sağlasınlar. Bu şekilde onların toplum içinde görüleceği ve adapte olacağı ortamı sağlamaya çalışıyoruz.”

Özbakım ve Tükenmişlik

Katılımcılar işlerinin oldukça stresli olduğuna ve bazı zamanlarda öfkeyle baş etmede sorun yaşadıklarına değinmişlerdir. Çaresiz hissettiklerini ve hayata karşı olumlu bakış açılarında azalma olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılardan bazıları stresle baş etme yöntemlerine arkadaşlarla zaman geçirme ve kendine zaman ayırma gibi örnekler vermiştir. Yine de genel olarak değinilen konu stresin duygusal olarak yorgunluk yarattığı olmuştur.

“Bazen beni çok kızdırdıkları zaman çocuklara bağıyorum ben; ama iki dakika sonra duruyorum biraz şöyle bir bakıyorum ben ne yapıyorum diyorum vazgeçiyorum. Çok başa çıkamadığım olaylar olduğu zaman öfkeleniyorum; çünkü kendim başa çıkamıyorum. Hani belki başa çıkabilsem o olmayacak. O da bir sorun bana göre. Ama genelde öfkelenmemeye çalışıyorum. Öğrencilerim tarafından, sabırlı ve şeker öğretmen olarak biliniyorum.”

“Hayata pozitif bakma diye özelliğim kalmadı. Ben çok olumlu bir insandım maalesef her şeye olumsuz yönünden bakar hale gelmeye başladım. Evde eşimle de konuştuğumda hayattan gerçekten zevk almaz hale geldim, böyle olmaması gerekiyor. Özellikle bir sınıf öğretmeni neşeli olmalı, pozitif olmalı ki öğrencilerine bunu verebilsin. Çocuklar bizden etkileniyorlar; ama o kadar çok olumsuz örnek var ki her şeyi olumsuz düşünen insan haline geldim. Burada altıncı senemi çalışıyorum. Altı sene önce böyle değildim. Eskiye dönmem gerekiyor diye düşünüyorum hatta bir psikolog desteği almam gerekiyor mu diye düşünüyorum; ama bence sadece benim için geçerli değil, birçok öğretmen için geçerli diye düşünüyorum ben. Çünkü görevimiz onlara öğretmek. “Öğretmeliyim.” diyorsun sürekli veriyorsun, veriyorsun, veriyorsun; ama karşıdan bir şey almayınca hayal kırıklığı oluyor. Verdiğimde hayal kırıklığı yaşamamayı, “Bunların kapasitesi bu kadar, bu kadar öğreniyorlar.” diye düşünmeyi öğrenmem gerekiyor. Şimdi eski öğrencilerim ile karşılaştığımda arada dağlar kadar fark var. Alışmamız gerekiyor diyorum, bilmiyorum.”

“ Kendime vakit ayırmaya çalışıyorum. Sporuma gidiyorum. Ne bileyim arkadaşlarımla bir kahve içmek bile bana çok iyi geliyor. (Sınıf için disiplini sağlayamadığınızı hissettiğiniz zamanlar nasıl başa çıkıyorsunuz?) Oluyor ve bazen tükenmişlik hissediyorsun yani ben on altı yıllık öğretmenim bazen çok tıkanıyorum, yoruluyorum, ben mi yetersizim diye kendimi eleştiriyorum. Sınıflarımızda bu çocuklar o kadar çok ki... Her sınıfta bir iki olur ama yedi sekiz öğrenci olunca çok da artık kendini suçlamıyorsun. Hadi iki üçünü yola getiriyorsun üç dört tanesi hala düzelmemiş oluyor. Bu üzüyor tabi bir öğretmen olarak da kendini yetersiz hissetmiş olabiliyorsun bazen.”

Bu endişelere ek olarak, katılımcılar, yüksek ihtiyaç sahibi öğrencilere ayırdıkları zamanla sınıfın tamamına ayırdıkları zamanı dengelemede zorlandıklarını belirtmişlerdir. Genel olarak, öğretmenler travmatik stres deneyimleyen çocuklar için ek destek sağlayabilmeyi istediklerini ifade etmişlerdir. Buna karşın katılımcılar, zamansızlık, eğitim ve bilgi eksikliği gibi birçok engelle değinmişlerdir.

2-) Eğitim Sonrası Yapılan Derinlemesine Görüşmelerde Ortaya Çıkan Temalar

Eğitim sonrası yapılan derinlemesine görüşmelerde dört ana tema ortaya çıkmıştır.

Bu temalar: Travmayı anlamada farkındalık ve duyarlılık artışı, eğitimin içeriği ve yöntemiyle ilgili memnuniyet, güçlenme ve eğitimi geliştirmek için önerilerden oluşmaktadır.

Travmayı Anlamada Farkındalık ve Duyarlılık Artışı

Katılımcıların çoğu psikolojik travma konusunda eğitimden önce de genel fikir sahibi olduğunu belirtmiş olsa da, eğitim programının travmayı anlamada farkındalıklarını ve duyarlılıklarını arttırdığını da ifade etmişlerdir.

“Gerçekle yüzleşme söz konusu oldu. O yüzden konu hakkında bildiklerimiz pekişti. Aslında, biz biraz daha yüzeysel görüyoruz. Hani içselleştiremiyoruz çocukların yaşadığı problemleri. O konuda biraz daha eksik olduğumuzu, onların içine girmeye çalışmak gerektiğini fark ettim. Hani çok biraz daha, hani, onların içine girmeye çalışmak gerektiğini. O konuda eksik olduğumuzu fark ettim.”

“Farkındalığım arttı. (Sessizlik) Farkındalığım arttı kesinlikle. Bazı davranışların nedenlerini biliyordum; ama tam çözemiyordum. Bulutlu böyle sisli bir hava varmış gibiydi, o biraz daha açıldı kafamda, daha netleşti.”

“Ee çocuklara şey, daha ılımlı yaklaşmam gerektiğini düşünüyorum. Çok daha fazla sabırlı olmam gerektiğini... Bunu sürekli hani önceden de hatırlatıyordum; ama şimdi böyle bir eğitim aldığınız zaman çok net olarak hatırlıyorsunuz gene aynı şeyi. Bunlar kötü şeyler yaşamışlar, onlara çok çok daha anlayışlı olmamız gerektiğini düşünüyorum.”

“Çok çok keyifliydi yani büyük bir keyif aldık. Tabi birçok şey öğrenmiş olduk. Travmatik çocuklara nasıl yaklaşmamız gerektiği gibi. Açıkçası benim ufkum açıldı yani ve onları kendi günlük hayatımda da uygulayacağım.”

“Sanırım biraz daha içselleştirdim. Belki çocuk gözüyle çok fazla bakamıyodum; ama o gözle bakmam sağlandı.”

“Şöyle oldu bu konuyu anlatan arkadaş ‘‘Bu şekilde problemlerle karşı karşıya kaldığınızda bir soru işareti bırakmak gerekir.’’ diye bir not düştü bize. Biz de daha dikkatli davranmaya çalışıyoruz. Travma yaşayan öğrencilerle karşılaştığımızda acaba diyoruz daha iyi anlıyoruz daha iyi empati kurmaya çalışıyoruz yani yaklaşım tarzımız değişti açıkçası. Biraz daha önemsemeye başladık.”

Travmayı anlamada farkındalık ve duyarlılık artışının yanı sıra, katılımcıların bazılarının travmanın etkisi hakkındaki eski bilgilerini gözden geçirme ve düzeltme imkanı buldukları gözlemlenmiştir. Katılımcılardan biri, travmanın etkisinin biyolojik düzeyde nasıl gözlemlenebileceğini öğrendiği için travmayı daha kapsamlı şekilde anladığını belirtmiştir.

“Şimdi genelde ben mantık çerçevesinde hareket eden bir öğretmen olduğum için biyolojik faktöre çok inanıyorum... Burada biyolojik faktörlerin travmada etkili olduğunu, özellikle bunun tıp açısından da incelenemediğini görmek, beni travmanın ne boyutlarda önemli bir konu olduğunu ve daha da bilinçlenmemiz gerektiği kanısına varmamı sağladı.”

Katılımcıların sıklıkla üzerinde durduğu ve onlara yeni ve aydınlatıcı bir detay olarak gelen alt temalardan biri de travmatik deneyim sahibi çocukları güçlendirmede sınıf ortamında rutin oluşturma uygulamaları olmuştur.

“Biz hepimiz diyoruz oyun çok önemli... Tamam ama travmatik çocuklarda rutin olayının ne kadar önemli olduğunu ben bilmiyordum açıkçası, bunu öğrenmiş oldum. Rutin çok orijinal geldi bana yani. Sınıfımda 7 Suriyeli çocuk var. Mümkün merteye yerlerini değiştirmemeye, birtakım rutin diyebileceğim şeyleri yapmaya çalışıyorum.”

İçgörülerinin ve uygulamaya dair bilgilerinin artmasına ek olarak, katılımcılar savaş ve göç deneyimi olan öğrencilerin akademik başarısızlıklarına olan bakış açılarını gözden geçirdiklerini belirtmişlerdir. Başarısızlığı, öğrencilerin düşük zeka katsayısı (IQ) ya da anlama kapasitelerine bağlamaya eğilimli olduklarını; ancak travmanın öğrenme güçlüğüne yol açabileceğini eğitimden sonra daha iyi anladıklarını ifade etmişlerdir.

“Ben algısı çok düşük diyordum. İlk başladığımda zeka problemleri olduğunu düşünmüştüm. Geçen yıl ve bu yıl katıldığım eğitimden sonra bu çocukların hepsinin travma yaşadığını anladım.”

“O çocukların algısı diğerlerinden çok daha düşük. İçine kapanıyorlar. Birçoğumuz zekasında heralde bir problem var diye düşünüyoruz; ama onlarla birebir ilgilenmek gerekiyor. Farklı yöntemler deneyerek. Dahil etmek gerekiyor sınıfa.”

“Yani travmaya uğrayan çocukların kim olduklarını daha çok öğrenir oldum. Sınıfta nasıl gözlemleyip tespit edebilirizi daha iyi öğrenmiş oldum. Bizim farklı nitelendirdiğimiz, etiketlediğimiz çocuklardada başka sıkıntılar olabilirmiş. Orada biraz gözüm açıldı.’

“Travmanın sadece psikolojik etkisi olmadığını, öğrenme güçlüğü yaptığını öğrendim. Mesela bunu bilmiyordum ben. Biz daha farklı bakıyoruz. Ciddi anlamda çocuğun bilişsel anlamda, duysal anlamda, farklılıklar, daha doğrusu güçlükler çektiğini, bizim yaklaşımımızın daha ılımlı, yani böyle çocuğun ruhunu okşayacak şekilde, onları böyle ötelemek yerine işte, aa bilmiyor etmiyor, tembel ya da farklı birtakım etiketlemeler yapmak yerine, yaklaşımımızın da daha farklı olması gerektiğini öğrendim.”

“Burada travma yaşayan kişinin öğrenmenin gerçekleşmesi için hazır olması gerekir. Hazır olmamasına neden olarak faktörlerden birisi travmatik bir durumsa bu durumun düzeltilmesi gerekiyor ve bu durumu düzeltmeden eğitime başlamak bireysel anlamda eğitimin aksamasına sebep oluyor. Öncelikle ne yapabileceğimize bakıp, bunu düzeltip bir an önce eğitime başlamamız gerektiği konusunda daha motive oldum kendi açımdan. Biraz daha üst seviyeye tırmandık açıkçası eğitim sonucunda.”

Katılımcılar ayrıca disiplin yöntemleri konusundaki görüşlerinin de değiştiğini belirtmişlerdir. Artık travma geçmişi olan çocuklarla uygulanan etkili disiplin yöntemlerini daha iyi belirlediklerini ifade etmişlerdir. Daha iyi işleyen ve davranışsal değişime yol açan ödül ve ceza sistemini daha iyi anlamışlardır.

“Daha çok ödül ve daha çok olumlu yaklaşım. Evet. Onu fark etmiş oldum. Cezadan çok yapmam gerektiğini yani. Daha ılımlı yaklaşmam gerektiğini...”

“Bir şeyi yanlış yaptığımı farkettim bu eğitimin sonucunda. Sınıf kurallarını ihlal eden çocuklara ben tenefüse çıkmama cezası veriyordum; ama artık bu cezadan vazgeçtim. Çünkü çocukların gerçekten o anda enerjiye, yani enerjilerini boşaltmaya ihtiyacı var. Rahat bir şekilde, enerjilerini boşaltmış bir şekilde derse girmeleri gerektiğini anlamış oldum yani.”

Travmanın doğası ve çocuklar üzerindeki etkileriyle ilgili artan bilgiye ek olarak, katılımcılar, çocuk istismarı ve ihmali vakalarıyla nasıl baş edeceklerini, sürece nasıl müdahale edeceklerini ve çocukları uygun merkezlere nasıl yönlendireceklerini öğrenmişlerdir.

“Cinsel durumuyla karşınıza çıkan bir öğrenci olursa ya da keşfederseniz ne yapılması gerektiğine dair bazı açıklamalar yapıldı. Veliye söylenmesi gerektiği, kesinlikle öğretmenin kendi başına çözmemesi gerektiği net. İşte nerelere başvurması gerektiğini öğrendik.”

“Kimler cinsel istismara uğramış çocuk sayılır, bunu nasıl görebilirizi ve cinsel istismardan sonra takip edeceğimiz adımları öğrenmiş olduk, o iyi ve verimli oldu. Çocuğa karşı nasıl davranmamız ve nasıl yaklaşmamız gerektiğini öğrenmiş olduk.”

“Risk faktörü her zaman burada önemli. Neyi nasıl yapacağımızı durumun özelliğine göre karar veriyoruz. “

Eğitim Yöntemiyle İlgili Memnuniyet

Katılımcılar eğitim yönteminin güçlülüğüne değinmişlerdir. Görsel materyallerin ve vaka incelemesi yapmanın konuları daha net anlamalarını sağladığını vurgulamışlardır. Ayrıca, eğitim verenlerin oldukça motive edici ve cana yakın olduğunu ifade etmişlerdir.

“Görsel materyallerle çalışıldığını için akılda daha kalıcıydı.”

“Bize eğitimi anlatanlar karşılaştıkları olayları, bölgelerde yaşadıklarını anlattılar. Benim için yararlıydı. Örnekler konuyu netleştirmede yardımcı oldu. Yetkinliğime katkısı olduğunu düşünüyorum.”

“Eğitim verenler çok tatlı insanlardı. İletişime açık, üretici ve arkadaş canlısıydılar. Konuları güzel işlediler.”

Güçlenme

Artan bilgi ve farkındalığa sahip öğretmenler güçlenmiş ve kendinden emin hissetmeye başlamışlardır. Çocuklar için daha besleyici bir öğrenme ortamı sağlayabileceklerine inanmaktadırlar.

“Tabii ki güçlenmiş hissediyorum. Dediğim gibi ne yapacağımızı bilmek insana daha bir güven veriyor. Gelecekte bu konuyla karşılaştığımızda ne yapacağımızı artık biraz daha iyi biliyoruz.”

“Eğitim sayesinde daha iyi bir eğitim vereceğiz. Toplumda travmayla ilgili aksaklık olan noktalar varsa bunları düzelteceğiz. Bu şekilde aile, öğrenci, öğretmen nerede bir sorun varsa soru işareti koyacağız.”

“Eğitim kendi yetkinliğimi ve öğretme yöntemlerimi sorgulamama yol açtı. Her zaman her insandan bir çok şey öğreniyorsun. “Her şeyi biliyorum.” geçerli bir düşünce değil.”

“Normalde 20-30 kez çocukları uyardığımızda kızmaya başlıyoruz. Artık uyarılardan sonra bile kızmamam gerektiğini düşünüyorum.”

Güçlenmeyi sağlayan noktalardan biri de eğitimin, kişisel deneyim ve yaşanan zorluklarla ilgili paylaşım yapma fırsatı sağlayan ortamı yaratması olmuştur. Paylaşımlar sonucunda katılımcılar, yalnız olmadıklarını anladıklarını ifade etmişlerdir.

“En azından yalnız olmadığımızı fark ettik. Biz bu konuya ilgilimiz ve bu konuya ilgili başka insanlar da var. Bu alanda uzman insanların varlığını bilmek güzel.”

“Yalnız değilsin. Şunu görüyorum bazen insan problemi sadece kendi yaşıyor zannediyor ya da hani bütün problemler onda toplanmış ve o yaşıyormuş gibi; ama öyle değil aslında. Herkeste bu problem var. Herkesin karşılıklı ve çözüm şekli biraz farklı olabiliyor. İnsanlar bunun için çaba sarfedip uğraşıyorlar ve çözmeye çalışıyorlar. Yani bir tane deniz yıldızı kurtarsam bile faydası var deniliyor ya onun gibi bir şey.”

“Diyorum ki: “Kendi başıma mücadele etmiyorum, beni anlayan insanlar var.”

Güçlenmeyi sağlayan bir diğer faktör ise eğitim boyunca öğrenilen aktivitelerin çocuklar üzerindeki etkinliğini gözlemlemek olmuştur. Çocukların motive olduklarını ve aktiviteleri ne kadar sevdiklerini görmek öğretmenleri de motive etmiştir. Katılımcılar aktivitelerin çocukları sadece eğlendirmedeğini aynı zamanda öğrenme becerilerini ve bilişsel kapasitelerini de iyileştirdiğini ifade etmişlerdir.

“Oyun oynarak başladığımda çalışmanın ne kadar yararlı olduğunu görüyorum.”

“Aktiviteleri ilk defa öğrendim. Aktiviteleri sınıfta uyguladığımda çocuklardan olumlu geribildirimler alacağımı düşünüyorum. Belki ödül olarak bu aktiviteleri kullanabilirim. Bu nedenle yararını gördüm. Çocukların modunu yükseltiyor. Bence eğitim oldukça başarılıydı.”

“Çocukların çok eğlendiğini söyleyebilirim. Eğlendikleri zaman öğreniyorlar. Ayrıca bence çocukların bilişsel gelişimine ve duygusal gelişimine çok şey katıyor. Tekrar tekrar yapmak istiyorlar. Maya Vakfı'nın etkinlikleri gerçekten çok seçici olarak ve dikkatli şekilde hazırlanan, kaliteli aktiviteler. Çocuklar sadece eğilenmiyor, biz de istediğimiz amaca ulaşıyoruz.”

Eğitim Yöntemini İyileştirmek ve Etkinliğini Arttırmak İçin Öneriler

Katılımcılar eğitim yöntemini iyileştirmeye yönelik geri bildirimlerde bulunmuşlardır. Katılımcıların çoğu eğitim süresinin (6 saat) kısıtlılığına değinmiş ve eğitimin 'seminer dönemlerinde' yapılmasının daha uygun olacağını belirtmişlerdir. Okul sonrası yorgun oldukları için eğitimi dikkatle dinleyemediklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca, eğitim programının her bir oturum farklı bir günde gerçekleşecek şekilde farklı oturumlara bölünerek uygulanmasını önermişlerdir. Katılımcılar, oturumlar arasında öğrendiklerini uygulama fırsatı bulacaklarını ve böylece bir sonraki oturumda deneyimlerini tartışarak eğitimi daha etkileşimli hale getirebileceklerini belirtmişlerdir.

“Bu eğitim biraz daha geniş bir zamanda gerçekleşebilir. Mesela bizim seminer dönemimiz var. Yılın sonunda 15 gün ve sene başında 15 gün. O dönemleri biz çok boş geçiriyoruz. Mesela öyle bir süreçte bir haftaya ya da 10 güne, yayılsa faydası olacağını düşünüyorum. “Mesela 15 tatil değerlendirilebilir, seminer dönemi değerlendirilebilir, mesela yaz tatilinde olabilir. Geniş zamanlarda daha yayılarak, sohbet edilebilecek ortamlarda olmasını istiyoruz.”

“Mesela etkinlikler sona bırakılmış, keşke o etkinlikler başta olsaydı, uygulasaydık. Tam enerjimizin bittiği sırada etkinliklere başlıyorduk.”

“Öğretmenler (sınıf öğretmenleri) uygulamalı şeyler görmek istiyor, somut geri bildirimler almak istiyorlar.”

Yöntemle ilgili geribildirimlerin yanı sıra, katılımcılar, zaman sınırlılığı nedeniyle sınıf yönetimiyle ilgili önemli konuların bazılarının üzerinden geçilemediğine değinmişlerdir.

“Sınıf içi disiplin konusu çok kısaca bahsedildi. Bence öğretmenleri en çok zorlayan şey disiplin sağlamak. Disiplin konusu daha detaylı incelenebilirdi.”

Eğitim programına ek olarak, katılımcılar eğitim içeriği ve öğretim yöntemleriyle de ilgili geri bildirimler vermişlerdir. Katılımcıların çoğu eğitim içeriğinin profesyonel olarak hazırlandığına ve ihtiyaçları karşıladığına değinmiş; ancak öğretim yönteminin uygulama ağırlıklı, katılımcıların aktif katılımını destekleyici ve teorik bilgilendirmenin yanında öğretmenlerin sınıf içi uygulama kapasitelerini güçlendirici şekilde tasarlanabileceğini belirtmişlerdir.

“Ben, sadece, içerik çok güzel ve profesyonel hazırlanmış; ama, uygulama aşamasında birkaç tane örnek vardı. Atölye şeklinde olması daha faydalı. Çünkü biri bir şey anlatıyorsa diğeri direkt öğrenci pozisyonu alıyor. Bu öğretmen de olsa, aynı şey. Yani 2-3 anlatmadan sonra yetişkin de olsa bizler de sıkılıyoruz. O zaman direkt uygulama yapılmış olsa, atölye şeklinde ya da workshop şeklinde yapılmış olsa daha faydalı olacağını düşünüyorum.”

“Rol model dediğimiz etkinlik ve çözüm konusunda karşılıklı örnek olaylar vermenin yardımcı olabileceğini diye düşünüyorum.”

“Ben uygulamalı eğitimi tercih eden, uygulamalı olarak daha iyi anlayan bir insanım. Uygulamalı eğitimlerin her zaman benim için bir artısı vardır. Onlar benim için daha kalıcı oluyorlar. Diğer türden eğitimler çok çabuk unutuluyor. Ama benim hatalarımdan bir tanesi not almamış olmak ikinci hafta kesinlikle not almayı ihmal etmişim benim hatam. Bunu yapmasaydım çok iyi olacaktı.”

Eğitimin yöntemi ve içeriğiyle ilgili yorumlar dışında, Maya Vakfı'nın genel programının kapsamıyla ilgili geri bildirimler de alınmıştır. Katılımcılar Maya Vakfı'nın daha kapsamlı ve bütünsel bir yaklaşıma sahip olmasını ve öğrencilerin ve ailelerin yanı sıra psikolojik danışmanlarla da çalışılması durumunda eğitimin daha etkili olacağını ifade etmişlerdir. Psikolojik danışmanlar ve psikolojik danışmanlık biriminin eğitim programına dahil edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Tüm sistemi kapsayan ve sistemin tüm birimlerine ayrı ayrı ulaşan kapsamlı müdahaleler yapılmadığı sürece öğretmenlerin sınıf içinde yapabileceklerinin kısıtlı olduğuna değinmişlerdir.

“Çocuklarla saha çalışmaları ya da atölyeler yapılabilir. Bence bunlar daha faydalı olacaktır.”

“Çocukların birbirine anlayış göstermesi çok önemli. Velilerden de bunu bekliyoruz. Hani bizim aslında en büyük yaşadığımız sıkıntılardan biri de dediğim gibi velilerin de bu konuda anlayışsız olmaları. Onlardan çok fazla destek göremiyoruz. Toplantılarda bile dediğim gibi sıkıntılar yaşıyoruz. Mesela şimdi yeni bir, ee, proje yapacağız işte, kardeş veliler... Mesela Suriyeli bir aile seçeceğiz, Türk bir aile seçeceğiz onları görüştüreceğiz, dışarıda vakit geçirmelerini sağlayacağız. Mesela bunu nasıl yapacağımı düşünüyorum. Yani zor bir şey. Çünkü o kadar çok ön yargı var ki, onları bir araya getirmemiz biraz sıkıntı olacak gibi gözüküyor.”

“Maya Vakfı'nın bir de aileler ile çalışması gerektiğini düşünüyorum.”

“Mesela daha önceden bizim rehberlik saatlerimiz oluyordu haftada bir gün, rehberlik saati rehber öğretmenlerimiz bizi yönlendirirdi, rehberlik saatinde bize etkinlikler yaptırılırdı, mesela bize bu şekilde bir eğitim verilebilir mesela çocuklarla yapabileceğimiz etkinlikler, öyle konular seçmeliyiz ki, onunla ilgili resim çalışmaları yaptırıp, onların çözümlenmeleri konusunda, işte onların yazacağı bir mektupta, onların düşüncelerini hani daha iyi anlayabilmemiz, yani görsellerden yararlanarak yani onların içindeki bazı durumları ortaya çıkarabileceğimiz şekilde hani eğitim alabiliriz. Yani ben bunu isterim açıkçası.”

“Mesela, psikologların sınıfa da gelmesini isterim açıkçası. Hani, dediğim gibi, çalışmayı birlikte yapabiliriz, yani bize birkaç örnek gösterebilirler, ee, haftada bir, sadece bunun üzerine, çocuklara rehberlik yapabileceğimiz şekilde haftada bir çalışma yapabiliriz mesela bizim serbest etkinlik saatlerimiz, işte oyun saatlerimiz o kadar çok ki, onları değerlendirebiliriz. Sadece resim yaptırarak, şiir ezberleterek, şark söyleyerek en azından burada daha faydalı olabiliriz. Yani hani aileleriyle, bazı eksiklerini takip ederek aileleriyle diyaloga geçebiliriz.”

SONUÇ

Travmaya Duyarlı Okul Eğitim Programı'nın Nicel Değerlendirmesi

Travmaya Duyarlı Okul Eğitim Programı'nın Nitel Değerlendirmesi

TDO Eğitimi gerekli midir?	TDO Eğitimi gerekli midir?
<p>Evet, eğitim öncesi anketlerinin sonuçları gösteriyor ki;</p> <ul style="list-style-type: none">• Sınıf öğretmenlerinin sınıflarında bulunan öğrenci mevcuduna ilişkin verdiği bilgilere göre, eğitime katılan öğretmenlerin sınıflarında 261'i Suriyeli olmak üzere toplam 1251 öğrenci vardır.• Öğretmenler öğrencilerinin yaşadığı 612 travmatik deneyim raporlamıştır.• Katılımcıların %89'u, travmatik deneyimleri olan çocukların genel durumunu destekleyici aktiviteler içeren, kanıta dayalı, kısa süreli ve sınıflarda uygulanabilir bir psikososyal destek programını öğrenmenin faydalı olduğunu belirtmiştir.• Öğretmenlerin öz bakım kapasiteleri arttığında (ve tükenmişlik seviyeleri azaldığında), olumlu disiplin yöntemlerini ve ödül yöntemini daha çok kullandıkları, olumsuz disiplin yöntemlerinden ve ceza vermekten ise kaçındıkları saptanmıştır ($r=.356, p<.05$).	<p>Evet, eğitim öncesi derinlemesine görüşmelerin sonuçları gösteriyor ki,</p> <ul style="list-style-type: none">• Travma deneyimleri öğrenciler arasında oldukça yaygındır. Travma deneyimleri sadece savaşla ve göçle ilgili değil, aynı zamanda dezavantajlı mahallelerde yaşamının getirdiği olumsuzluklar, çocuk istismarı ve ihmali ile de ilgilidir.• Çocuklar travmanın etkileriyle ilgili olarak sınıfta davranışsal semptomlar göstermektedir. Öğrenme güçlüğü ve öfke yönetimi sorunları görüşmelerde en sık dile getirilen konulardır.• Öğretmenler travma deneyimi olan çocukların ihtiyaçlarına cevap vermek konusunda kendilerini yetersiz hissetmekte ve öfke yönetimi konusunda kendilerinin de kimi zaman zorlandığını belirtmektedir. Bu durumda öğretmenler çaresiz hissetmekte ve hayata karşı olumlu bakış açılarını yitirmektedir.
Katılımcıların eğitimden memnun kaldıkları söylenebilir mi?	Katılımcıların eğitimden memnun kaldıkları söylenebilir mi?
<p>Evet, eğitim sonrası anketlerinin sonuçları gösteriyor ki;</p> <ul style="list-style-type: none">• Kapsanan 13 ana konunun içeriği ve yöntemle ilgili memnuniyet oranları %88.9 (travmatik deneyimi olan çocuklarla sınıf yönetimi) ile %98.4 (travmanın tanımı, türleri, travmaya duyarlı yaklaşım ve iyileştirici ifadeleri) arasında değişmektedir.• Konuların, öğretmenlerin travma konusundaki bilgi ve yetkinliklerini arttırmalarını sağlayıp sağlamadığına dair değerlendirmelerdeki olumlu puanlar %93.7 ile % 98.4 arasında değişmektedir.• Eğitim sonrası güçlenmiş hissetmeyle ilgili ortalama puanlar yüksektir. (5 üzerinden 4.270 ile 4.603 arasında)	<p>Eğitim sonrası derinlemesine görüşmelerde katılımcılar eğitimin yönetsel olarak güçlü taraflarına değinmiştir. Katılımcılar görsel materyallerin ve vaka incelemelerinin konuları daha net anlamalarını sağladığını belirtmiştir. Ayrıca, eğitim verenlerin oldukça motive edici ve cana yakın olduğunu ifade etmişlerdir. Artan bilgi ve farkındalığa sahip öğretmenler, güçlenmiş ve kendinden emin hissetmeye başlamıştır. Çocuklar için daha besleyici bir öğrenme ortamı sağlayabileceklerine inandıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca, öğretmenler eğitimin katılımcılara deneyimlerini paylaşma ve yaşadıkları zorlukları ifade etme fırsatı verdiğini belirtmiştir.</p>

Eğitim programının օđretmenlerin travmaya duyarlı bakış açılarını geliştirmede etkili olduğu sօylenebilir mi?

Evet, օđretmenlerin, travmaya ve ocuk istismarına bakış açıları travmaya duyarlılık yaklaşımı açısından değerlendirildiğinde, օn ve son değerlendirme puanları hesaplandığında, katılımcıların travmaya duyarlılık gօrüşlerinin istatistiksel olarak anlamlı şekilde arttığı bulunmuştur ($t(46) = 2.827, p=.007$).

Eğitim programının օđretmenlerin travmaya duyarlı bakış açılarını geliştirmede etkili olduğu sօylenebilir mi?

Katılımcıların çoğu eğitim almadan օnce travmanın ne olduğu konusunda genel fikir sahibi olduklarını belirtmişler, ancak eğitim programının travmayla ilgili farkındalık ve duyarlılık seviyelerini arttırdığını vurgulamışlardır.

Ayrıca eğitim sayesinde travmanın etkileriyle ilgili օnceki bilgilerini gözden geçirme ve düzeltme olanağı bulduklarını belirtmişlerdir.

NOTLAR:

NOTLAR:

NOTLAR:

NOTLAR: _____

info@mayavakfi.org
www.mayavakfi.org

Akat Mahallesi Öztürk Sokak
NO:3 Akatlar
34335, Beşiktaş – İstanbul, Türkiye
0(212) 351 00 20

 /mayavakfi
 /mayavakfi
 /mayavakfi